

EXPLICACIÓ DELS DIBUIXOS

a ploma i més quantitat.

- (1).- Una cambra en ambient de casa de llaurador s, donant-li importància al sostre amb penjolls de panolles. *O un sostre l'enterrinat*
- (2).- Un automòbil i una traca rent estampits.
- (3).- Una taula parada per a menjar.
- (4).- façana d'una casa antiga de la que sobreix el ràfel.
- (5).- Un aparell telefònic i una persona en actitud de telefonar.
- (6).- Un paisatge en hores de pluja.
- (7).- Un ocell donant la becada als seus fills. Al fons pics de muntanyes amb un pic clavat. - O bé, un caçador agafant una perdiu per el bec.
- (8).- Perspectiva d'un pati gòtic amb una escala senyorial.
- (9).- Un llibre obert i una mà girant el full.
- (10).- Dos valencians parlant. Es poden distingir per el trage típic de l'horta valenciana i del maestrat.
- (11).- Una perspectiva de poble.
- (12).- Una armella, picaport o picaporta en forma d'anell.

PARLEU. BÉ
NOTES LINGÜÍSTIQUES

per

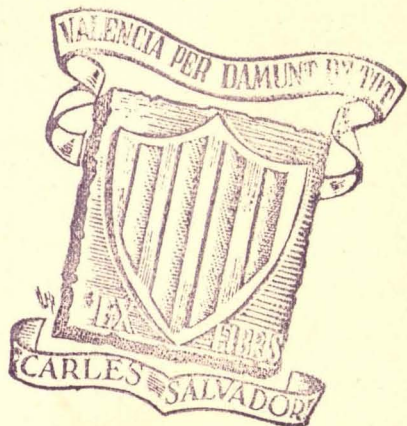
CARLES SALVADOR

Pròleg de Sofia Salvador i Monferrer
Epíleg, Homenatge a Carles Salvador per Josep
Dibuixos de Teresa Pascual, Lluís Giné i Marco

VALENCIA

- XXXII-L'apitxat.- Ús de B i V
 XXXIII-L'apitxat.- La combinació CH
 XXXIV-L'apitxat.- Ús de S i SS
 XXXV-Sant o san
 XXXVI-Ortografia dels cognoms
 XXXVII-Els noms personals
 XXXVIII-Els noms geogràfics
 XXXIX Als l'ectors de versos
 XL- L'exicografia: espècia
 XLI - L'exicografia: Arnelles
 XLII - Les síl·labes

Epíleg

TEMES DE LLINGUA VALENCIANA

- I - El valencià literari
 II - Comentaris lingüístics
 III - Notes lingüístiques
 IV - Estudis etimològics valencians
 V - El valencià literari

VOCABULARI DE CASTELLANISMES

Soc jo, pare, qui li dedica
aquesta depuració lingüística havent
estat vostè l'autor. Quin plaer si en
aquesta data vostè me'l dedicàra a mí!
Tots els seus seríem plens del
goig de viure.

SOFIA

I N D E X

Dedicatòria
Pròleg

NOTES LINGÜÍSTIQUES

- I — La depuració lingüística
II — Els castellanismes
III — Hasmerreir, no mai
IV — Sobre llamatiu i llamar
V — Tetxo, no mai
VI — Ús de de que
VII — La preposició fins i el seu ús
VIII — Sobre pago, cobro, abono i altres barbarismes
IX — Soroll, no ruido
X — Sobre el posseiu llur
XI — Gratuit, no gratuit
XII — El parament de taula
XIII — El complement directe, sense preposició (1er; 2^{on})
XIV — L'infinitiu amb valor de gerundi
XV — Festó i aler
XVI — Lleixiu, no lejía
XVII — Ni brotxe, ni abrotxar
XVIII — Ni recado, ni recao
XIX — Aparato ?
XX — Les oracions negatives.
XXI — Hi ha, no hi han
XXII — Llovisnar no és valència
XXIII — Arraigo no és valència
XXIV — Ni arroio, ni acera
XXV — Pico no és valència
XXVI — Donar, mal usat
XXVII — Tindre i deure, mal usats
XXVIII — Escaló
XXIX — Ús indegut de se
XXX — Ús de la H en valència
XXXI — Full i fulla

~~CARLES SALVADOR~~

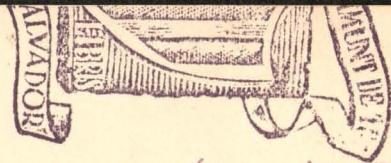
PARLEU BÉ

NOTES LINGÜÍSTIQUES

~~PARLEU BÉ~~

~~LA DEPURACIÓ LI~~

Dos llengües vives quan estan en contacte continu s'influïxen mútuament i mútuament se prenen paraules, unes vegades substituïnt mots en ús pmlint buits idiomàtics i altres vegades substituïnt mots en ús. En aquest últim cas, lo raonable és procurar posar en circulació les veus ilegítimes substituïdes per les del idioma influent.

Quan un idioma com el nostre ha influençat el castellà i li ha donat els mots 'bou' « pesca en que dos barques, apartades una de l'altra, tiren del filat, arrastrant-lo per el fons » i 'esquirol', « obrer que substituïx a un guelguiste », no hi ha res a fer contra ell en l'aspecte de la depuració d'aquestes dos paraules perquè ha enriquit el l'èxic castellà. Contràriament nosaltres tenim en ús corrent en els llenguatges, parlat i escrit valencians, un creixent ^{nombre} número de veus castellanans de convenient substituïció.

I la segon part del problema naix ací? Tots els castellanismes que encontrem en el valencià estan necessitats de l'acció igualment ràpida per part del gramàtic, del lingüista? És a dir ¿no hi haurà algun castellanisme que mereisca més atenció i un major interés depurador immediat?

Si sentim dir: Te vaig veure en el pont de madera a on 'madera' és un castellanisme sense disfressar i sentim dir: Nostra Senyora del Puig a on encontrem una construcció castellanitzant ¿contra quina de les dos deu actuar primerament el lingüista? Entenem que ha denunciar la frase segon perquè ella té un major aspecte de correcció, ja que és més difícil convencer la gent que se parla amb major propietat si diem « La nostra Senyora » així amb l'article davant de l'adjectiu, que si diem « Nostra Senyora », sense l'article, perquè la diferenciació és poca i perquè és una forma que ja usaven els clàssics. Mentres tant, qualsevulla que tinga un mínim de sentit idiomàtic, compendrà que si diem « El pont de fusta » s'ha parlat amb major propietat que si es diu « El pont de madera ».

Les interferències lingüístiques no son d'ara i no totes son detonants com l'ús del vocable 'madera' que comença ja a ésser corrent en nostra ciutat.

Algunes vegades havem vist que se justificava l'ús de certs vocables i de certes construccions sintàctiques per verifi-

Els castellanismes

Si el valencià imprés ha de servir d'arma útil al valencianisme, ha d'ésser escrit dignament. Esta dignitat ha de vindre-li, precisament, de la seua puresa gramatical i de la seua sana intenció. Esta doble qualitat constituïx la gemma dura i bella —que diu Josep Carner en l'autocrítica que servix de pròleg al seu volum de poemes *La inútil ofrena*— que és l'orgull d'escriure en valencià.

Per a estar orgullós d'escriure la nostra llengua cal estudiar-la, o bé pacientment en gramàtiques, o bé directament sobre la lectura dels bons autors. I l'estudiós ha d'aprendre, sobretot, a estalviar els castellanismes, que són la màxima tara que pesa sobre els nostres escrits.

Escriure valencià sense cap mena de castellanismes, és escriure el valencià. Barrejar valencià i castellà és transformar el nostre idioma en un dialecte espanyol. Tots els esforços que facen els escriptors i els editors per a evitar estos vicis gramaticals, repercutiran en profit de la personalitat valenciana, puix que esta es basa en tots els fets diferencials que existixen entre allò castellà i açò valencià.

Què ens ha mogut a escriure estes idees repetides, certament, més d'una vegada? Ens ha mogut la lectura de les paraules següents: "*Han parlat de que hi ha que fer...*", que són, involuntàriament si voleu, una traducció literal i no gens elegant de: *Han hablado de què hay que hacer...* I en la traducció s'han escapat els dos castellanismes següents: *de que* i *hi ha que*. En el primer sobra la preposició *de*, perquè el *que* que seguix no és un relatiu; i en el segon és tot ell sobrer, puix que en valencià tenim un verb preciosíssim que el substituïx admirablement: *caldre*. Podria haver-se escrit: "*Han parlat que cal fer...*" i la correcció s'hauria unit a la claredat de pensament.

Este exemple és un dels nombrosos que es podrien presentar si es vullguera fer una llista dels castellanismes escampats pels fulls i pels llibres editats en valencià.

Cal escriure en valencià, però cal escriure'l bé. El nostre interès propagandista ha d'anar unit al nostre orgull d'escriure correctament la nostra llengua nacional.

CARLES SALVADOR

NOTA.—Des del pròxim número respondrem les consultes sobre llenguatge que ens facen els nostres lectors.

aquest

III

Hasmerreir, no mai

Qui no coneixerà que hasmerreir és un dels barbarismes més grossos que en el llenguatge parlat de València té una vida bastant ufana ?. Dins València, i a més de quatre llocs del País Valencià també l'hasmerreir en qüestió va prenint massa vida. I és hora que prenguem la tal parauleta i que la deixem en oblit.

I - dirà algú- ens caldrà buscar el mot corresponent per substituir el castellanisme. ¿ El sabeu, vós ?.

Sí; cal buscar el substitut. I cal buscar-lo, en aquest cas, no en els llibres, sinó als llavis del poble que encara el diu amb una gran propietat. Sí, el sabem.

Oïem parlar una dona que dia a un jove.

-Però fill meu, no sigues la riota del poble ! No faces eixes coses. Tots se'n riuen de tu. No sigues la riota de grans i de menuts !.

I aquest és el bon substitut. No hasmerreir, sinó riota.

Riota el bon substitut de hasmerreir perquè algú en fugir del castellanisme ha caigut en una imprecisió de sentit lèxic. No es pot substituir per burla. Ex.:

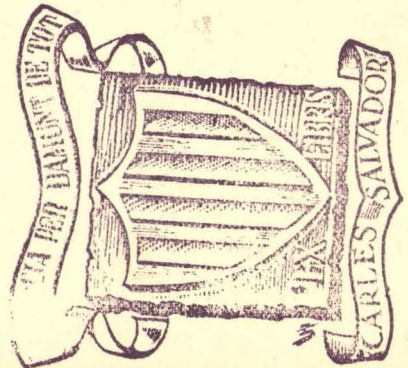
- Eres la burla de tots.

Perquè burla, substantiu, és l'acció de burlar-se. I el castellanisme que denunciem parla de "fer riure" no de "fer burla!"

- És l'hasmerreir del barri (inadmissible)

- És la burla de la classe (mal)

- Es la riota dels companys perquè parla molt malament la seua pròpia llengua (molt bé).

IV

Sobre llamatiu i llamar

Si llamatiu fóra valencià també ho seria llamar. Llamar és un verb castellà. Per a expressar la mateixa idea en valencià, tenim els verbs cridar, tocar, dir, anomenar, entre altres. Així, doncs, llamatiu, valenciànicació barroera de llamativo és un barbarisme inacceptable.

No podem dir frases com la següent:

-La jove vist bé, però massa llamativa.

Cal substituir el barbarisme per un mot nostrat. Per exemple: cridaner, vistent, llampant.

- Eixe cartell té uns colors cridaners (ço és, excessivament vius).

- Un vestit de colors llampants (ço és, excessivament vius).

- Una decoració vistent (ço és, que atreu la mirada pels seus colors).

Tan ric com és el nostre idioma i haver anat a parar a penedre del castellà un mot com llamativo, per a incorporar-lo, però destroçat i desfigurat, al nostre llenguatge, és incompreensible.

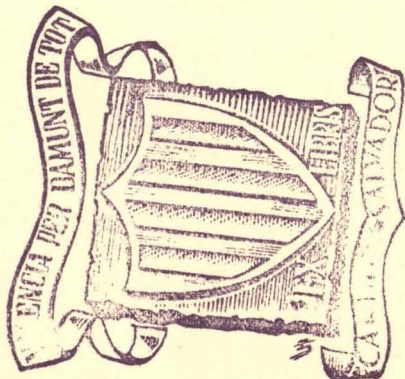
Però d'una persona, animal o cosa llampant, vistent o cridaner en aquest sentit, algú en diu que " llama l'atenció ". És una barreja horrible de castellà i valencià.

Llamar en el sentit d'atraure és, sencillament, cridar.

-Em crida l'atenció tal cosa.

- Algú crida l'atenció.

Cridar l'atenció és correcte. Llamar l'atenció és incorrecte i imperdonable.

cació de texts clàssics. El procediment no és roí; però si no és roí tampoc és d'una puritat absoluta.

Vejam. Llegint Tirant lo Blanc encontrem aquestes tres frases en una mateixa pàgina: «... molt bon cavalcador, armava's a la nostrada segons en Itàlia s'acostuma fer...». « Tirant ab tots los grans senyors l'anaven a recibir a la vora del riu...». « Lo maneig de vostra llengua me par ésser molt fort ».

En la segon frase el verb 'recibir' (que Jaume March no registra en el seu Diccionari de Rims i que Mariano Aguilo i Fuster registra en el seu Diccionari, i precisament per aquest exemple) és una veu castellana que nosaltres usem en el llenguatge vulgar parlat però no en el literari puix que tenim 'rebre' per a significar la mateixa acció.

En la primera frase el reflexiu 'armava's' (el 'armábase' castellá) té una forma literària, i al mateix temps vulgar, ~~ben~~ ben valenciana: 's'armava' on el pronom se reflexiu, va davant del verb.

I en la tercera frase: « Lo maneig de vostra llengua » té una construcció més nostra, com deiem anteriorment, anteposant-li l'article al adjectiu 'nostra'; així: « El maneig de 'la' vostra llengua; ha vingut 'la' vostra germana; anirà 'el' nostre pare ».

Bo és llegir els clàssics i bo és aprendre molt d'ells; però a condició de saber distingir.

IDIOMA

«Tetxo», no mai

Un castellanisme que ens cal abandonar del llenguatge parlat i de l'escrit: *tetxo*. Fa pocs dies una persona de ciutat preguntava a un home del camp, de la muntanya:

—Encara pengen les panolles del *tetxo*?

I l'home, alçant els ulls ràpidament, contestava:

—Oi, ja ho crec. Jo encara en tinc al trespol.

La resposta fón una lliçó. Perquè el mot *tetxo* és un castellanisme i el valencià que expressa la mateixa idea és *trespol*. Però la nostra llengua és rica i a més a més de *trespol* tenim els mots *sostre* i *coberta*.

Pel nostre gust la paraula *sostre* és la que hauria de substituir, literàriament, el barbarisme *tetxo*. Però tan bona és *sostre* com *trespol* o *coberta*.

—També emblanquim el *sostre*.

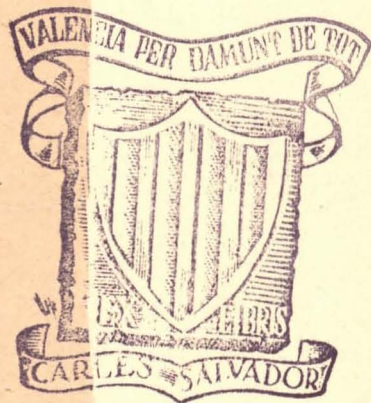
—He penjat el llum de la *coberta*. (El *llum*, no la *làmpara*, que és un altre castellanisme del que volem parlar més avant.)

—És alt; amb la mà toca el *trespol*.

Si el *sostre* és llis, pren el nom de *ceuras*. Si és arquejat, es diu *volta*, però no *bòveda* (altre castellanisme). Si el *sostre* és guarnix amb bigues i motlures entrecruades formant compartiments quadrats, poligonals, el tal guarniment es diu *enteixinat*.

Però *tetxo*, no mai.

CARLES SALVADOR

Dibnuix (1)

Notes Gramaticals

VI

Ús de "de què"

L'ús de la preposició *de* seguida de *què*, el qual es transforma en *què*, unes vegades és correcta, i altres és dolenta.

Exemple d'un *de què* ben usat:

"...dita terra és abundosa de fonts, de rius e de moltes bones aigües, *de què* es rega tota la dita terra..." (Francesc Eiximenis en *Regiment de la cosa pública*.) En este cas el *què* és un relatiu, és a dir, que pot ser substituït per *les quals*. Si el *què* és interrogatiu, equivalent a *quina cosa*, l'ús del *de què* és correcte.

Exemples d'uns quants *de què* on la preposició *de* hauria de suprimir-se per innecessària i que constitueix un castellanisme:

"...esta labor immediata no deu fer oblidar-nos *de què* el nostre ideal..."

"No respondre era prova palesa *de que* a València no hi havia..."

"...es dóna el cas *de que* en l'ambient... de València..."

"... hi ha el desig *de que* es faça l'adaptació..."

"...se lamentava *de que* el públic..."

"...Sentat el principi *de que* a València..."

En ningú d'estos casos el *que* és un pronom i per tant el *que* no deu fer-se acompanyar de la preposició *de*. Noteu com si suprimim el *de* dels darrers

exemples, les frases no perden sentit, i encara, guanyen en estil. En l'exemple extret d'Eiximenis, si suprimim el *de*, la frase esta resta sense sentit.

El *de què* incorrecte hem dit que és un castellanisme. Digam també que és un castellanisme que tenim massa als llavis. Les nostres converses estan plenes de tal forasterisme. Cal suprimir-lo del llenguatge parlat i de l'escrit.

I en escriure el *de què* correctament hem d'accentuar el *què* per anar després d'una preposició.

De que: mal; falta l'accent.

De què: bé; porta l'accent.

CARLES SALVADOR

CASA CAN

Camises, Corbates, Mitges, Calcotins
Preus baratíssims

Bolseria, núm. 32 València

Fabricació de taulers, xapes i
seients en tota classe de fustes

Salvador Vilatorrada

Jesús, S. V. S.
Teléfono núm. 12.221
VALENCIA

Sucursal en Barcelona:
Marqués del Duero, 127
Teléfono núm. 34.359

La preposició FINS i el seu ús

Pregunta.—A la pàgina en valencià de *El Mercantil Valencià* he vist usada la preposició *hasta*, que jo tenia per castellana, també, *hasda*. És que en valencià hem d'usar *hasda* i *hasta*?

Resposta.—De cap de les maneres. *Hasda* és un castellanisme inadmissible, com són castellanismes inadmissibles *danda* i *handà*. Si a la pàgina valenciana d'*El Mercantil Valencià* han aparegut eixos barbarismes lingüístics ha estat, segurament, per un lapsus, una errada involuntària, ja que el dactor encarregat de la pàgina té una certa cultura lingüística i curarà no es re-tixquen errades de tal volum. Vós, amable comunicant, sabeu que la preposició valenciana corresponent a la castellana *hasta* és *fins*.

No "*hasta demà*", sinó "*fins demà*".
No "*hasta la porta*", sinó "*fins a la porta*".

Vegem com ho escrivien els clàssics: "*dauçaren fins per bon espai*". *Tirant lo Blanc*.

"*fins que els fets m'ho han vedat*". Antoni Canals en *Scipiò i Aníbal*.

"*ans passà avant fins a Contestina*". *Tirant lo Blanc*.

"*fins ací ab molta prohibitat han viscut*". *La fi del Comte d'Urgell*.

"Així Adam, tantost com hac pecat, tantost començà a devallar, a morir, *fins que* fo mort." Fra Vicent Ferrer en *Sermons*.

"puix no li mostrava desplaure, ans s'acostava a mi, *fins a tant* que ab la cara tocava..." Roïç de Corella en *Lo Jardí d'Amor*.

"no em desempars *fins a* vida finir". Ausiàs March en *Poesies*.

"...votà a Déu... de no partir-se jamás d'allí *fins a tant* la ciutat fos presa". *Tirant lo Blanc*.

"...*fins a tant* que un mariner anà pres-tament i pres una bandera". *Tirant lo Blanc*.

"totes cridaren a grans crits *fins a tant*

que vingué a notícia de l'emperador". *Tirant lo Blanc*.

Com es veu, els clàssics valencians usaven *fins* i mai ^{no} usaren esta preposició forta en castellà ni en castellanisme. Els exemples que us podríem copiar serien tants com voldríeu i si copiàvem exemples dels escriptors de la renaixença i dels contemporanis fóra cosa de no acabar mai.

Però cal usar bé esta preposició. Si no va precedida d'una determinació de temps sol revestir la forma composta *fins a*. Ex.: "No arribaran *fins* dilluns." Però "l'acompanyarem *fins* al carrer, *fins* al vespre. *fins a* la barca"...

El *hasta* que castellà podem substituir-lo per *fins a tant* que valencià. Veges els exemples anteriors on és usat *fins a tant* que.

Hi ha qui creu, erròniament, que la preposició *fins* l'han importada els escriptors moderns de la literatura catalana moderna. Això, com queda demostrat, no és ver. Qui haja llegit un clàssic valencià, un clàssic romà, veurà com el *fins* és tan valencià com els ulls de la nostra cara.

En el llenguatge parlat l'ús de *fins* ha decaigut, massa i tot, però no podem dir que en absolut, puix que a la Vall de Gallinera usen la forma *fins* i a l'Horta de Gandia i a Alcalà de Xivert usen encara *fins*.

Els escriptors que traten d'escriure com parla el poble haurien de tindre present com parla el poble i no carregar llurs escrits de mots castellans. I nosaltres, homes que hem d'extirpar dels nostres escrits tots els castellanismes inútils, hem de reintegrar la preposició *fins* als llenguatges escrit i parlat Com? Usant-la sempre que calga i usant-la bé.

Resum: No mai *hasta*, ni *hasda*, ni *handà*, ni *danda*; sempre *fins* i *fins a*, segons els casos.

CARLES SALVADOR

Els vocables pago, cobro
i abono que tant sovint usen
els comerciants, son refusa-
bles en valencià i cal subs-
tituir-los per altres valen-
cians.

5051

Em comuniqueu, amic, que heveu vist usada la preposició hasta, que tenieu per castellana, i, també, hasda. I em pregunteu si és que en valencià hem d'usar hasda i hasta.

De cap de les maneres. Hasta és una preposició castellana que no hem d'usar en valencià. Hasda és un castellanisme inadmissible, com són castellanismes inadmissibles danda i handa. Com vos ja sabeu la preposició valenciana corresponent a la castellana hasta és fins.

Pregunta.—Sóc comerciant i use sovint els vocables *pago*, *cobro* i *abono*. Un amic em diu que estes paraules són refusables en valencià. Què em dieu, vós, d'això?

Resposta.—En efecte, són refusables i cal substituir-les per altres valencianes.

En general els substantius plans acabats en *o* són castellanismes que s'han introduït en el nostre idioma. Diem en general, perquè n'hi ha uns quants com *carro*, *halo*, *moro*, *golfo* (en castellà *gozne*) i altres, que són autènticament nostres. Hi ha noms plans acabats en *o* que han estat presos d'idiomes estrangers i els podem usar en valencià. Ex.: *merino* (espanyol) i *sorgo* (italià). Però en general, repetim, cal bandejar-los.

La substitució d'estos barbarismes no és gens difícil. Unes vegades es substituïxen amb mots d'arrel distinta a la del barbarisme. Ex.: *agrado* = *gust*; *ahorro* = *estalvi*; *desapego* = *desmenjament*; *acomodo* = *conveniència*; *gasto* = *despesa*; *pedido* = *comanda* o *encomanda*. Altres, basta suprimir la *o* final per a obtenir el mot valencià correcte. Ex.: *palo* = *pal*; *avaro* = *avar*; *calvo* = *calb*; *modelo* = *model*. Hi ha barbarismes d'esta mena que deixen d'ésser-ho si la *o* final se substituïx per una *e*. Exemple: *Mito* = *mite*; *alabastro* = *alabastre*; altres, suprimixen la *o*: *cochero* = *cotxer*; *trono* = *tron*. El barbarisme *senyorio* en valencià és *senyoriu*; *abandono*, fa *abandó*. El mot castellà *punyo* unes vegades és *puny* ("el *puny* tancat") i altres és *pom* ("el *pom* del bastó"). *Decano* fa *degà*, però *decoro* fa *decòrum*. *Dato* no fa *dat*, sinó *dada*. Ex.: "Em va donar una *dada*."

"Vaig anotar-me unes *dades*." Els qui escriuen *dat* i *dates* escriuen, encara, barbarismes camuflats.

Per a un bon grapat de noms plans acabats en *o* que han entrat en el nostre llenguatge per les vies del castellà hi ha una bona manera de corregir-los: fer-los terminar en *-ment*.

Ex.: *Abono* = *abonament* ("Ho ha fet en *abonament* de les seues raons.") "Prengué un *abonament* a un teatre."; *aclaráció* = *aclariment*; *adorno* = *adornament*; *aforo* = *aforament*; *aplauaso* = *aplaudiment*; *desamparo* = *desemparament*; *desarrollo* = *desenrotllament* (i *desenvolupament*); *desterro* = *desterrament* (i *exili*); *desahogo* = *desfogament* (i *desembaràs*); *empenyo* = *empenyorament* (i *pigonoració*); *pago* = *pagament*; *ornato* = *ornament*; *cobro* = *cobrament* (i *cobrança*); *asiento* = *assentament* (i *seient*, *seti*). El mot *arreglar* és correcte en valencià mentre significa *posar en regla*. Però *arreglo* és un castellanisme i cal dir *arreglament*. Ex.: "L'*arreglament* de la situació."

El substantiu corresponent a *pedido* (de *pedir*) és *comanda* o *encomanda*, com hem vist anteriorment. El corresponent a *despedir* és *acomiar*.

Concretament:

No direm *pago*, sinó *pagament*.

No direm *cobro*, sinó *cobrament*.

No direm *abono*, sinó *abonament*

(Fem observar que un atre sentit d'*abono* és *adob*. *Abonar* (castellà) un bancal és *femar-lo*, posar-li *adobs* (en castellà *abonos*). Així, doncs: no *abonar*, sinó *adobar*; no *abono*, sinó *adob*.)

CARLES SALVADOR

IDIOMA

Soroll, no ruidó

La llengua dels valencians és, naturalment, la valenciana. Per a la major glòria de la nostra llengua, nosaltres seguidors de l'obra de depuració que començà el patriarca de la nostra poesia, Feodor Llorente, donarem en esta secció normes senzillíssimes de depuració lingüística. Cal parlar bé i escriure bé. Cal traure de la nostra llengua tots els barbarismes que la fan híbrida.

Un dels barbarismes que combatem és "ruido" perquè és un castellanisme inadmissible. La paraula nostra que expressa aquella idea és "soroll"

—Ai, quin "ruido"! Quina sessió més "ruidosa"! Si parlem així no parlem bé. Caldria dir:

—Ai, quin "soroll"! Una sessió "sorollosa"

"Fer soroll" és el que en castellà diuen "hacer ruido" i que alguns valencians han transformat en "fer ruido". La frase: "Este automòbil fa molt de ruido" no és prou valenciana.

—No "faces soroll", que el pare està llegint, és una frase correcta.

¿Veritat que els valencians que es precien de ser-ho no diran "ruido"? Clar. Per qué hem de menysprear les nostres paraules adobant les forasteres?

CARLES SALVADOR

Gibmix (2)

Sobre el possessiu LLUR

Havent llegit la frase següent: "L'home estava lliurat a llurs tasques". Anem a estudiar la paraula llurs perquè una cosa és estar ben escrita i una altra és estar ben usada. En aquest cas l'adjectiu possessiu llur en la seua forma plural, llurs, està mal usat.

Ferò indica, sempre!, pluralitat.

Vegem l'exemple al qual ^{ens} referim. Quants homes estaven lliurats a les tasques pròpies d'ells? Un de sol: *L'home*. Doncs no es pot usar *llurs*. Si foren dos o més homes, sí. "Els homes estaven lliurats a *llurs* tasques", és una frase correcta perquè *llurs* és un adjectiu que significa "pertanyent a ells o a elles", però no mai "a ell o a ella". També és correcta, per tant, escriure: "Els homes estaven lliurats a *llur* tasca", és dir, a la tasca d'ells.

El *llur* no sol portar article al davant. És preferible usar-lo sense article, o bé després del nom al qual determina. I si este està en singular, l'adjectiu es posa en singular, perquè amb ell concorda.

Els nostres escriptors solen usar perfectament *llur* i el seu plural *llurs*, però alguna vegada l'escriuen erròniament i caldria, per part d'escriptors i de correctors, evitar

els nostres clàssics no l'ús del *llur*. Els nostres vitaren, però en *llurs* escrits més *sons* incorrectes i fols. Els germans es mostraven al dir que estos *sons* són com unes cases. Traduïa i posaven el barbarisme enim el *llur* com els francès i els italians tenen el té un mot de semblant *sus*.

ants *llurs* trobats en *Tirant*

reverència, anaren a prendre

comiat de l'emperadriu."

"...passà per mig de totes les naus a *llur* despit."

"...car estime morts lo jorn primer de *llur* naixença, aquells qui en tenebres d'escura vida... ociós viure passen."

"...prengueren *llur* comiat o tornaren-se'n en la *llur* cambra."

"...que no em donassen la *llur* maledicció."

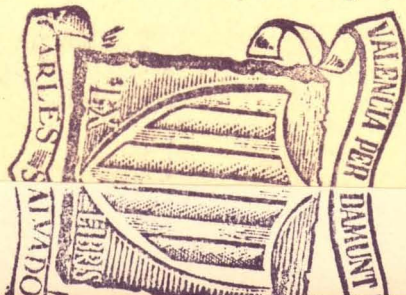
"...lo rei de Sicília sabé la *llur* venguda."

"...delit és als atribulats si *llur* dolor a persona fel recitar podeu."

"...no poden comportar la *llur* tribulació."

"...veent los moros que cascun dia los *llurs* mals augmentaven..."

Aconsellem, naturalment, l'ús del possessiu *llur* per a posseïdor plural. Però si ^{un} comunicant que em consulta es troba en dubte alguna vegada sobre l'ús correcte de *llur* i *llurs*, és preferible que s'abstinga d'es-

Gratuit, no gratuït

La paraula *gratuit* la veem sovint grafiada *gratuït*, i així alguns escriptors donen a entendre, en grafiar-la amb dièresi, que consta de tres síl·labes (*gratuït* = *gra-tu-it*).

Esta grafia errònia deu vindre, segurament, de la semblança amb la terminació d'alguns participis, els de verbs terminats en *-ir*, com *traduir*, *influir*, *induir*, que fan: *traduït*, *traduïda*; *influït*, *influïda*; *induït*, *induïda*, els quals porten dièresi.

Però *gratuit* no és cap participi, no és cap forma de flexió verbal i per tant no s'ha d'escriure segons els participis terminats en *-uït*; és un adjectiu i perquè ho és, hom pot formar un adverbí amb la seua forma femenina, més la terminació *-ment* (*gratuitament*).

El diftong creixent *ui* el trobem en un gran número de paraules: *fruita*, *vuit*, etc., i quan la *u* seguida de *i* no forma diftong amb esta, cal posar damunt de la *i*, en escriure, els dos punts de la dièresi: *fruïció*.

Recordem que per excepció (~~veja's Ortografia Valenciana~~) tampoc no porta dièresi

l'infinitiu: *fruir*;
el futur: *fruiré*;
el condicional: *fruiria*;
el gerundi: *fruïnt*.

Tornem on érem. La semblança de la paraula *gratuit* amb la terminació d'alguns participis no ens ha de portar a una grafia equivocada. La paraula *gratuit* té dues síl·labes. (*gra-tuit*) i no tres, com resultaria en desfer el diftong amb la dièresi. Que ho recorden els poetes!

no va al llibre

"Parlem de"

IDIOMA

EL PARAMENT DE TAULA

L'ama de casa—la mestressa—vol que es pare taula per menjar, i vol que la seua filla tinga una idea exacta de l'ordre de les coses de taula i una bona disposició per aquesta art casolana. I amablement va dient-li els noms de les coses que ha de posar en taula.

—El "mantel", les "servilletes", els gots, el pitxer, el saler, les "vinajeres", les culleres, els "tenedors", els "cuchillos"...

Qualsevol valencià s'adonarà com la mestressa de casa barreja mots correctes de la terra amb mots incorrectes; s'adonarà que les incorreccions son abundoses i amb el tacte necessari i amb la ferma

convicció que fa una obra de caritat dirà a la mestressa de casa:

—Senyora: no es diu "mantel", sino "les tovalles"; no es diu "vinajeres", sino "vinagreres"; no es diu "tenedors", sino "forquilles"; no es diu "cuchillos", sino "ganivets".

La mestressa de casa agrairà, segurament, aquestes rectificacions i com que ella es valenciana i no vol deixar de ser-ho, ensenyarà a la seua filla els noms valenciàns del parament de taula i sempre més dirà, i farà dir, amablement, com cal que ho diga tota persona ben educada: tovalles, tovallóns, vinagreres, forquilles, ganivets...

¿Veritat que aquestes paraules valencianes son ben boniques?

CARLES SALVADOR

Gibmix (3)

IDIOMA

El complement directe, sense preposició ^{1er}

Hem llegit: "La violència substituïx a la demanda." Ací hi ha un gros castellanisme i és, senzillament, eixa *a* que intruïx el complement directe "la demanda". En valencià els complements directes entren en l'oració gramatical o preposició sense necessitat de la preposició *a*.

En *Antoni menja carn, Maria escriu una carta* i *El criat passeja la criatura*, els complements directes *carn, una carta* i *la criatura* van introduïts sense necessitat de cap *a*.

Els complements que porten la preposició *a* són els indirectes: *Escriu una carta a sa mare*. Els complements circumstancials porten atres preposicions: *Escriu una carta a sa mare pel mati*.

Hem vist moltes construccions defectuoses per sobra de la preposició *a* en els complements directes en escriptors que per la seua formació, pel seu valencianisme i per la vocació que demostren en llurs escrits, haurien d'escriure més acuradament. ¿Com és que s'escapen encara estes errades?

Amb una mica més de bona voluntat este castellanisme del que avui parlem deixarà d'aparèixer als fulls de la nostra premsa, a les revistes i als llibres de prosa i de vers.

La frase que ens ha donat motiu per a esta nota hauria d'haver-se escrit així: "La violència substituïx la demanda."

CARLES SALVADOR

Parlem bé ^{posició} 203

Mai no s'aconsellarà prou l'ús correcte de la nostra llengua. La barreja de valencià i castellà, com tantes vegades s'ha dit, causa un gran dany al nostre verb. Un idioma desfigurat implica un poble sense personalitat definida. Parlar bé i escriure bé és revalencianisar-nos collectivament i individualment.

Per això frases com la que seguix no s'han de dir i manco escriure:

“Com l'enfermetat li vingué de repent, asustà a la família.”

Ací tenim tres faltes greus, dues de vocabulari i una de sintaxi. Vegem-les:

Enfermetat és un barbarisme. És la valencianisació del castellà *enfermedad*. *Enfermar* i *enfermo* són vocables que només les podrán dir aquells valencians que per un abandó absolut de l'estètica lingüística diuen *madera* en lloc de *fusta*. Si *enfermar* i *enfermo* són mots castellans, *enfermetat* és un castellanisme que cal rebujar, perquè nosatres tenim la paraula corresponent, que és més eufònica, més bonica, més elegant: *malaltia*. I de la mateixa família tenim *malalt* i *emmalaltir*.

Esta substitució és fàcil de fer, donat que el mot *malalt* és del domini lingüístic a tot el País Valencià. Però *susto*, *asustar* i *asustat* són barbarismes que han entrat al corrent del nostre llenguatge arconant els mots valencians corresponents. I els nostres, els bons, són poc coneguts: *esglai*, *esglaiar* i *esglaiat*.

Adoneu-vos de si és preciós este verb: *es-glai-ar*; i este nom: *es-glai*. Cal advertir que *esglai* i *esglaiar* són vius i que encara es troben valencians que la idea d'*asustar* no saben expressar-la si no és amb la paraula *esglaiar*.

Diem que aquella frase anterior dolentejava sintàcticament. “a la família” és un complement directe introduït amb la preposició *a*. Esta manera de construir la proposició o oració gramatical és pròpia del castellà. En valencià s'introdueix el complement directe o acusatiu sense preposició: “...esglaià la família.”

La preposició *a* servix per a introduir els complements datius (“Escriu *a* la mare”), les determinacions circumstancials (“Vine *a* les dotze”) i atres complements verbals (“s'ofereix *a* acompanyar-vos”). Però l'acusatiu no va introduït per cap preposició. Així: “Com la *malaltia* vingué de repent, *esglaià la família*.”

Ara bé; quan l'acusatiu està expressat per un pronom fort, aleshores sí que porta la preposició *a*.

Vege's: “Com la *malaltia* vingué de repent, *esglaià a vosatres*.” *A vosatres*, diem, perquè *vosatres* és un pronom fort.

CARLES SALVADOR

Nota.—Respondrem les consultes sobre llenguatge que ens facen els nostres lectors.

L'infinitiu amb valor

Notes lingüístiques

de gerundi

Quan un infinitiu forma part d'una determinació circumstancial amb el valor de gerundi cal usar l'infinitiu precedit de la preposició *en*. En castellà s'usa *al*. Ex:

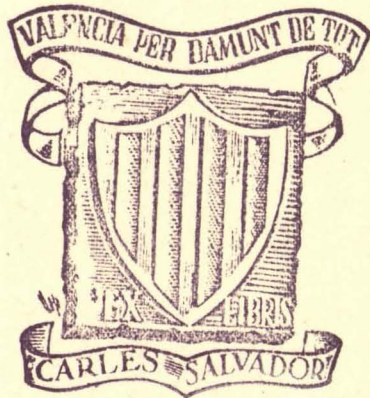
EN DIR les veritats, el perden les amistats. **EN FALTAR** el cap, tot va desbaratat. **EN NOMENAR** el gos, amanir el bastó. **EN APLEGAR** a València, em compraré unes espadenyes. **EN ENTRAR** jo, tots s'alçaren. **EN SABER** que el seu pare estava malalt, es va quedar entristit. "Els temps de l'amor romàntic havien ja passat, i... a més a més, **EN ARRIBAR** a València va conèixer Maria Victoria". (Carrerres). **EN POSAR-NOS** a escriure sentim la necessitat imperiosa de... **EN ESCOLTAR** les seues paraules, vaig dir-me: esta dona és innocent. Wilson, **EN PROCLAMAR** els seus catorze famosos punts, ho fea mogut per un noble sentiment pacifista. **EN PROPAGAR** la nostra llengua democràtica i servim el nostre poble.

La construcció castellana, en compte de *en* + infinitiu, usa *al* + infinitiu: *Al saber que no venias me marché*.

Recomanem als escriptors valencians l'ús de la construcció valenciana la qual és també la del valencià antic: la construcció *en* + infinitiu presenta una superioritat innegable sobre la construcció castellana amb *a* i l'article, la qual és lògicament defectuosa i en alguns casos confusa i de dubtosa claredat.

En valencià la construcció *article* + infinitiu és usada exclusivament per a indicar un infinitiu substantivat. Així fem una distinció clara i rotunda entre l'infinitiu substantivat—construït amb l'article—i l'infinitiu circumstancial—construït amb *en*—: *Al dir no li feren casa. Al dinar no li planygues el sopar* (infinitius substantivats) i *En dir sí ja són casats. En dinar li ho diré. En anar a Xàtiva per vore la fra, et visitaré. Ara en tancar la botiga, anirem al berenar.*

CARLES SALVADOR I
GUILLEM RENAT

“Festó” i “Aler”

Copiem: “...els primers caramells *festonegen*... i pengen com espases de *laler*...”

Heus ací uns castellanismes fàcils de corregir: *festonejar*, de *festón*, i *aler*, de *alero*. *Festón* és un mot castellà que té el seu corresponent valencià, *fistó*, viu al Mèstrat i que no registrarà Garcia i Girona en el seu interessant *Vocabulari*. *Fistó*, i no *festó*, en totes les seues accepcions i per tant el derivat correcte és *fistonejar* i no *festonejar*.

Aler és també un castellanisme. La volada, d'una teulada, l'ala de la teulada, la teuladeta que tenen algunes finestres per a protegir-les de la pluja, ço és, la barbacana, es diu *ràfel* al Mèstrat. En alguns altres llocs del nostre domini lingüístic, Catalunya, en diuen *ràfec*, i el *Diccionari*

Valencià, de Llombart, registra la forma *ràfol* igual al castellà *alero*.

Ja veu el nostre lector si pot triar formes nostrades d'un mateix mot abans d'escriure *aler*, inadmissible. Cal dir que *ràfec* ja té categoria literària, així com *ràfel*, usat pel alguns escriptors castellanens.

Frases correctes: Sota el *ràfel* hi ha un niu d'orenets. El vent s'ha endut quatre teules del *ràfel*.

I aquestes: Aquesta peça té un *fistó* molt bonic. Angela broda un *fistó*.

CARLES SALVADOR

Dibonix (4)

Lleixiu, no lejía

Entra una dona en una drogueria o en una botigueta i demana:

—Quinze cèntims de "lejía".

I un home, no massa vell, en oír la paraula castellana no pot callar i exclama:

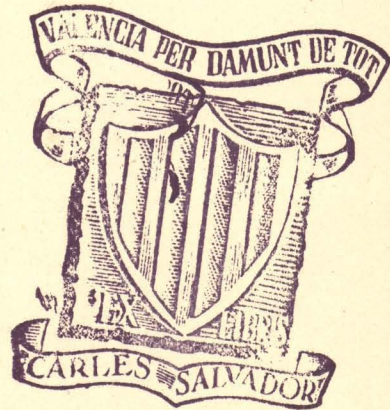
—Quines modes, ara. Sempre hem dit "lleixiu", diem "lleixiu" encara i si no es posa remei, dins pocs anys tots diran "lejía". I això no pot ser; això és inadmissible perquè el "lleixiu" és "lleixiu" tant si és fet a casa en una bugada com si és fet en una fàbrica i venut en els comerços en ampelles o barrals o, com és també moda de dir, en "botelles".

Ací anem perdent els bons costums valencians i les paraules correctes. Ací vénen els forasters i ens apeguen el parlar que ni és més fi, ni millor, ni més just. Que els castellans d'eixe líquid pera emblanquir la roba llavada en diuen "lejía" i tot el món de mores valencià a copiar la parauleta, a dir-la i a escampar-la com si fora cosa no mai dita en la nostra terra.

—Xe, tu; posa a la dona quinze cèntims de "lleixiu".

Entenem que el tal home té tota la raó. Cal dir i escriure "lleixiu".

CARLES SALVADOR

XVII

IDIOMA

Ni brotxe ni abrot- xar

Si algú diu una frase semblant a aquesta:

—“Aní a “abrotxar-me” i havia perdut el “brotche”, podem replicar-li seguidament.

—Ep! En bon valencià no es pot dir ni “brotxe” ni “abrotxar”. Eixes paraules són uns enormes barbarismes i en parlar valencià no han d'usarse. Del que els castellans diuen “abrochar” nosaltres diem i hem de dir “botonar” (no “abotonar”) o bé “cordar”, segons els casos. Clar és que si hem de passar botons pels traus direm “botonar” i del que els castellans diuen “broche” nosaltres hem de dir “tanca, fermall, gafet...”

Hi ha qui diu indistintament “brotxes” o “gemelos” les peces de fermar o subjectar els punys o els colls postissos a la camisa dels homes. Tampoc no es diu “gemelos” ni es diu “brotxes”, sinó “botons dels punys” o “botons del coll”.

Cal parlar bé. Si parlem malament usant castellanismes demostrarem fer poc cas de la nostra llengua. I, a més a més, els castellans no eüs ho agraixen i, damunt, encara ens fan la burla.

SALVADOR

Idioma

NI RECADG NI RECAO

Quántes vegades hem oit dir la paraula "recao"!

—Ha anat a un "recao".

—Dóna el "recao" i torna de seguida.

—M'ha donat un "recao".

I és el cas que, en valencià, ni es fan, ni es donen, ni es prenen "recaos". Ni "recados", tampoc. En valencià no es diu "recado" ni "recao". Es diu, senzillament, "avis", "encàrrec".

—Ha anat a fer un ENCARREC.

—Dóna l'AVIS i torna de seguida.

—M'ha donat un ENCARREC. M'ha fet un ENCARREC.

Hi ha qui en escriure una carta posa "recaets" a la família, als amics, als coneguts. I no han d'ésser "recaets" el que s'han de donar, sino MEMORIES, RECORDS...

La frase "recado d'escriure", que alguns diuen, és un barbarisme idiomàtic. El que els castellans en diuen "recado de escribir" és, en valencià, "paper i tinta per a escriure".

I res més. Res més, si és que volem parlar i escriure bé la llengua valenciana.

CARLES SALVADOR

Idioma

¿APARATO?

La paraula "aparato" és castellana. I no obstant és inclosa en el parlar valencià com si fóra valenciana. Aquestes paraules que terminen en o generalment són castellanes. Clar que no totes. Tenim "carro", "fofo", "ferro" i unes quantes més que terminen en o i són valencianes. Però, en general, no ho son. I una de tantes és "aparato".

—Tinc un bon "aparato" de ràdio.

—Per a telefonar-li em vaig posar a l'"aparato".

—Fón una festa de gran "aparato".

—Està malalt; no li funciona bé l'"aparato" circulatori.

En tots aquestos casos la paraula "aparato" està mal usada. Per a indicar un instrumen s'ha de dir **aparell**: **Aparell** fotogràfic; **aparell** telefònic; **posa't** a l'**aparell** si em vols **telefonar**. Per a indicar un conjunt d'òrgans també s'ha d'usar la paraula **aparell**: **Aparell** respiratori; **aparell** visual.

Però no sempre **aparell** correspon a "aparato". De vegades s'ha de dir **aparat**. **Aparat** és allò que fa pompós un acte. Una festa **aparatoso** és una festa de gran **aparat**. Cerimònia d'**aparat**; desgràcia de gran **aparat**; **aparat** de citacions...

Està clar? No direm mai "aparato". Unes vegades direm **aparell** i altres **aparat**. Segons a quines coses ens referim.

CARLES SALVADOR

Dibruix (5)

IDIOMA

Les oracions negatives

Cal dir una vegada més que els mots *ningú, res, cap, tampoc, mai, enlloc* i *gens* no són negatius. (*Jamai* i *enjamai* ningun literat no els usa ja per ésser mots arcaics; *mai* els substituïx admirablement i perfecta.)

Estos mots han d'anar acompanyats de l'adverbi de negació *no* per a formar frases negatives. Exemples:

“e com ella véu que ell *res no* li deia”. (*Tirant*).—“de les quals vós *gens no* posseïu”. (*Tirant*).—“E és menester que *nengú* [ningú] *no* en sàpia res, sinó lo dit mon cunyat.” (Carta del segle XV).—“e per un *no res* que ma senyora nos ha dit, estan tan esmaïat?” (*Tirant*). —

“Aquí poràs contemplar lo gran poder de nostre senyor Déu qui de *no-res* fa res e de res fa *no-rés*.” (Eiximenis).

Si estos exemples són suficients, notem ara com l'adverbi *no* es col·loca sempre davant del verb: *res no vol*; *tampoc no li comprava*; *no volia* ni molt, ni poc, ni gens.

Però si un dels tals mots està usat en una oració en la qual el verb està sobreentés, aleshores no va acompanyat de l'adverbi *no*.

—Quan vindràs?—*Mai*.

Ací, el mot *mai* vol dir: *No* vindré mai. (El verb, en flexió negativa, està sobreentés.)

CARLES SALVADOR

RENOVACIO TIPOGRAFICA A GUIMERA, 5 VALENCIA

IDIOMA

«Hi ha», no «hi han»

Hem llegit la forma verbal defectuosa següent: "...*hi han* nacions poderoses..." Correctament hauria d'haver-se escrit: "*hi ha* nacions", com diem "*hi ha* home, *hi ha* dies, *hi ha* temps". De manera que tant si seguix un singular com un plural la forma verbal *hi ha* no és mai *hi han*.

¿Com ha estat possible que els vulgus ho digà així, malament? Perquè és clar que els escriptors que usen equivocadament la tal forma verbal ho fan refiant-se del llenguatge popular. Però l'escriptor sap que el poble no sempre parla correctament. I en agafar la ploma per a escriure no ha d'oblidar-se de la Gramàtica.

¿*Hi ha* nacions poderoses? Resposta:

N'hi ha, de poderoses. Ací, *n'* és un pronom feble que es posa en lloc del nom *nacions*. Com els pronoms febles es poden posar, també, darrere verb, cabria dir: *Hi ha'n de poderoses*, on *'n* seguix substituïnt el nom *nacions*. Però és inadmissible repetir un mateix complement en una proposició i per açò no és correcte dir: *Hi ha'n nacions poderoses*.

Cal no confondre el verb *hi ha* amb l'adverbi *ja*. L'adverbi s'unix al verb, a l'adjectiu i a un altre adverbi. Exemple: ¿*Ja vol pomes?* I si és correcte dir: *Ja ne vol* (de pomes), com el poble diu de vegades: *Ja'n vol*, per açò és possible l'aviciament i que es diga: *hi han* diners, *hi han* festes, *hi han* nacions. Però l'escriptor ha de corregir el poble i dir: *hi ha* nacions, *hi ha* festes, *hi ha* diners.

CARLES SALVADOR

IDIOMA

"Llovisnar" no és
valencià

—Encara plou?

—Ara *llovisna*.

El barbarisme es denuncia ell mateix, però no obstant el sentim a dir massa. *Llovisnar* és el *llovisnar* castellà, de la família de *llover*. I si ningú no és possible que diga "Està *llovent*", són molts els que s'atreixen a dir: "Està *llovisnant*".

És una incongruència que hom no se l'explica si no és per l'abandó que el valencià té del propi llenguatge. De *ploure*: *plouent*, *plou*, *pluvia*, *plourà*...

Ploure lleugerament a gotes molt xicotetes és *plovisquejar* o *ploviscar*. Açò és el verb. El substantiu corresponent és *pluja*. Una pluja fina, lleugera, és un *plovisqueig* i, també, una *plugeta*.

—Encara plou?

—Ara *provisqueja*.

Açò ja està ben dit, puix que és correcte valencià. I correcte hem de parlar i escriure, i més nosatres, els valencianistes, i els que vivim a la ciutat. Als pobles no hem sentit a dir mai *llovisnar*. I és que, generalment, al camp —i quan més lluny de les ciutats millor— es parla amb més correcció que no a les poblacions grans fortament influenciades per l'allau, per la torrentada (no per l'*avalantxa*) castellana.

Parlar bé és respectar la nostra ànima.

CARLES SALVADOR

Gibrix (6)

IDIOMA

"ARRAIGO" NO ES VALENCIA

"Arraigo" és un mot castellà com ho són els mots "arraigar" i "arraigado". De "arraigar" nosaltres diem, senzillament, "arrelar", ço és, posar, criar arrels una planta; fixar-se profundament una idea, sentiment, costum, etc., fent-se difícil d'extirpar o extingir. I, també, establir-se, fixar-se en un lloc especialment adquirint-hi béns arrels. Açó a qualsevol diccionari es pot veure.

L'acció i efecte d'"arraigar" és "arraigo".

L'acció i efecte d'"arrelar" o "d'arrelar-se" és "arrelament".

Es curiós aquest fragment d'una frase: "...la llengua estrangera, tan fortament "arraigada" al nostre País Valencià...". Curios perquè es una prova de com està d'arrelat l'idioma del qual es parla.

Així, direm:

Aquesta planta ha "arrelat" bé. El senyor X té "arrelament" al poble tal. Es un home d'idees "arrelades". Se m'ha "arrelat" el vici de fumar. Els béns "arrels" del personatge qual.

Es fácil de recordar que "arraigo" no és valencià, veritat?

Tan bonic com és parlar i escriure correctament!

CARLES SALVADOR

IDIOMA

Ni «arroio» ni «acera»

Hi ha paraules castellanes que han entrat al valencià per la porta de l'abandó. Com que ningú no curava de traure-les, elles han anat vivint amplament en el nostre llenguatge parlat i sovint, naturalment, entra en els nostres escrits.

D'entre el miler de paraules forasteres que hem d'extirpar del nostre llenguatge anotem-ne dues que es referixen al carrer, al sòl del carrer: *arroio* i *acera*.

Si els castellans diuen *arroyo* a la part central d'un carrer, nosatres no tenim per què admetre el tal nom, puix que tenim la paraula *calçada* per a expressar

la mateixa idea. *Calçada* és camí empedrat, però també la part central d'una carretera, d'un carrer, d'un pont, etc., entre les dues voreres.

Així, *voreres* i no *acercs*. *Voreres* perquè són la part del carrer que està a cada vora de la *calçada*, i també *voravies*. *Fer via* és fer camí, caminar. El mot *via* té moltes accepcions i una d'elles és la de *carrer*, *plaça*, quan diem "via pública". Fuix bé; les vores de la "via" pública són les *voravies* o *voreres* en plural i *voravia* o *vorera* en singular.

Acera o *sera* és un mot castellà que cap persona que estime la nostra llengua no voldrà fer passar per valenciana.

CARLES SALVADOR

«Pico» no és valencià

“Tenim vint-i-cinc pessetes i pico”.

“Vaig pujar al pico d'aquella muntanya”.

“El pollastre té el pico ple de sang”.

Ací tenim uns quants casos en els que el mot **pico**, castellà, és fet conviure entre altres netament valencians. El fet és reprobable perquè tenim mots valencians que expressen admirablement i justament aquelles idees.

“Ací hi ha dotze dotzenes i escaig”.

“Els pics de la serra són nevats”.

“Agafa la perdiu pel bec”.

En aquestes frases correctes veem com al mot **pico** unes vegades correspon **bec**, altres **pic** i altres **escaig**.

La quantitat expressada pel mot **escaig** és l'escadussera, la que al Maestrat es diuen **escadors**, açò és, les unitats que excedixen d'un nombre enter.

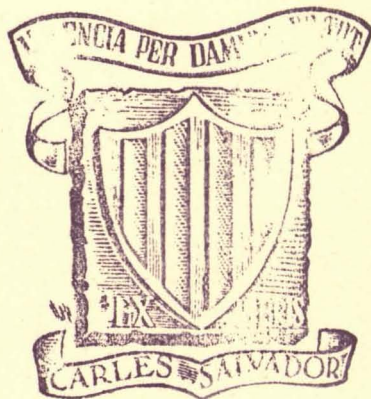
“Vaig repartir tres pessetes a cada u, i els dos quinzets d'escadors (o d'escaig) me'ls quedi”. (En castellà dirien: “dos reales y pico”).

Pic és la part alta d'una muntanya, el cim. Pujar a **pic** és pujar verticalment. Enfonsar-se a **pie** un vaixell és anar a fons verticalment.

Pic és també el nom d'una eina, de ferro terminada en punta. Ex.: “Per a treballar usa un **pie** i una pala”. Hi ha una altra eina, l'escoda, anomenada **picola** (diminutiu de **pic**).

Els ocells no tenen **pico**: tenen **bec**. Per això es diu **becada** (o **bequerada**) el menjar que un ocell agafa amb el **bec** per a portar-lo als seus fillets.

Els ocells tenen **bec** i en tenen els pitxers i les botiges o marraixes i els pitxerulls. Els ocells piquen amb el **bec**, donen picades i si en valencià es diu així és perquè els **becs** tenen forma de **pic**, perquè terminen en punta.

— acabada

Dibruit (7)

Idioma

Donar mal usat

Veveu, avui, uns castellanismes inadmissibles:

“Dóna” vergonya.

“Donaré” un salt.

“Donava” una besada.

“Donar” una passejada.

En valencià els salts, els bots, les besades, les abraçades, les passejades, les voltes, etc., no es donen, ans es fan. No “donar”, sino “fer”.

Parlar malament, per exemple, no “dóna” vergonya (un castellà diria: “da vergüenza”), sino “fa” vergonya. I és que el geni de la llengua no són iguals. Són idiomes diferents que tenen cada un una ànima diferent, així mateix.

Així, doncs, direm i escriurem:

“Fa vergonya.

“Faré” un salt.

“Fea” una abraçada.

“Fer” una passejada.

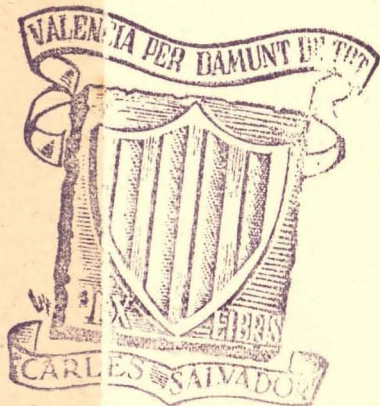
Hi ha, també, un verb castellà— “darse cuenta”— que molts valencians tradueixen malament. Algú diu; “Donar-se compte”. I ens cal dir que el tal “donar-se compte” és un barbarisme. Nosaltres tenim un verb magnífic per a expressar la mateixa idea: “Adonar-se”.

—T’adones que no parles correctament?

—Me’n adone i em rectificaré.

—Així siga!

CARLES SALVADOR

IDIOMA

"TINDRE" I "DEURE", MAL USATS

Hem llegit: "Confia en que té de ser ben rebuda..." La frase correcta seria: "Confia que ha de ser". ("En que" no ha d'usar-se sino en el cas en que el "que" sia un pronom relatiu. En cas contrari "que" no s'ha de fer acompanyar de la preposició "en").

En la frase copiada la forma verbal "té" va en lloc de la forma verbal "ha". El verb "tindre" i el verb "deure" els usen sovint, massa sovint, en lloc del verb "haver".

Les frases "tenia que vindre", "té d'anar", "deuria comprar", "deurá prendre", per exemple, son incorrectes puixque porten uns verbs que no son auxiliars. El verb "haver" és auxiliar en alguns casos i en tots ells no ha d'ésser (o de ser) substituït per cap altre verb.

Així, direm:

"Havia de vindre".

"Ha d'anar".

"Hauria de comprar".

"Haurá de prendre".

Cal adonar-se ~~de~~ quan s'ha d'usar "tindre" i "deure" i quan "haver" i no confondre els tals verbs. Qui escriu ha d'aprendre gramàtica i prendre per models els bons autors.

CARLES SALVADOR

I cal adonar-se que no es diu ni "tindrer", ni "deurer". Sobre la x final.

Idioma

ESCALÓ

Quantes vegades oim dir aquesta paraula: **Escaló!** I no és valenciana. I perquè no ho és i perquè tenim la paraula corresponent ens caldria substituir-la a totes passades.

—El Miquelet té passa de doscents **escalons**.

—T'esperava a l'escalonet de ~~una~~ *ma* casa.

En el primer exemple cal substituir-la per **graó**.

—Pujava els **graons** de dos en dos.

En el segon exemple cal substituir-la per **brancal**.

—No estigues al **brancal** de la porta.

Si en castellà l'escalera té **escalones**, en valencià l'escala té **graons** però no **escalons**.

Fixeu-vos: **graó**. Al Maestrat en diuen **grasó** (femení **grasa** i si és xicoteta en diuen **grasadeta**). En altres llocs en diuen **esjaons**. Trieu la variant que més us agrade, però abandoneu per sempre més el castellanisme **escaló**. Les paraules castellanques desfigurades no poden satisfer ni els castellans, ni els valencians. No diuen res si no és el gran d'abandó en què es troba, lingüísticament, qui parla o escriu sobre una ampla base de barbarismes.

CARLES SALVADOR

Tenim el pronom reflexiu de tercera persona (se): Antoni està afaitant-se, de ús correcte; però el llenguatge vulgar, que no és sempre correcte, usa aquest mateix pronom unit a formes verbals de primera i de segon persona.

Eixemples: Remtem-se les mans; cosiu-se la roba. I ací volíem aplegar, al ús d'aquest se, perquè és el indegut. El se se unix a la primera i a la segon persones del plural del imperatiu, com havem vist, substituïnt els pronoms nos i vos.

Després del infinitiu pot usar-se correctament el ~~se~~ se: menjar-se una coca. Però darrera del imperatiu usarem nos i vos: menjem-nos un pastís; menjeu-vos una coca. És clar que en el gerundi ja usem correctament altra vegada el pronom se en aquesta frase de tercera persona: ells estan menjant-se l'herència.

Aquest canvi indegut de nos i vos per se té una explicació lògica partint de les combinacions de verb més dos pronoms: mirem-nos-el (mirem nosaltres tal cosa) i degut a la reducció de sons a que el llenguatge parlat sempre té tendència, evitant les combinacions esdrújules (portar-vos-el) resulten les combinacions següents:

De mirem-nos -el = mirem's-el

De anem-nos-en = anem's-en

De mireu-vos-el = mireu's-el

De aneu-vos-en = aneu's-en

Repetim que es tracta d'eixemples del llenguatge parlat vulgar que ha passat al llenguatge escrit amb les grafies següents: mirem-se'l i mirem-sel; anem-se'n i anem-sen; mireu-se'l i mireu-sel; aneu-se'n i aneu-sen.

Les formes literàries no són, doncs, les del ús del reflexiu -se. Les formes literàries exigeixen els pronoms nos i vos.
(o exigeixen)

En la crònica del rei En Jaume es llixs: «E dixem-li Pare Sant, pus négu y vol dir, irem-nos-en nos». I en el Tirant lo Blanc: «e a cascuna per si en honest matrimoni collocar-vos pogués».

Aquest és l'ús correcte de nos i vos.

Ús de la H en valencià

En nostra infantesa, coneguèrem a don Josep Nebot i Pérez del Cos d'Arxivers, Bibliotecaris i Antiquaris, qui per aleshores havia publicat ja els seus "Apuntes para una Gramàtica popular". D'ell varem rebre la primera lliçó de Gramàtica Valenciana. Per nostra excessiva edat era necessari que la lliçó tinguera un aire pueril. Digué més o menys: Totes o casi totes les paraules que en valencià porten F inicial s'escriuen en castellà amb H: forn - horno; fill - hijo; fil-hilo. Ja de major compenguèrem que la regleta no ens servia per a res en valencià.

Seguint la puerilitat del meu admirat Nebot es pot dir que en valencià se escriuen amb H, generalment, les paraules que en castellà se escriuen amb la tal lletra: haver-haber; hisenda -hacienda; hèlix-hélice; hèrnia-hernia; hortolà -hortolano. I això és així per raons etimològiques reforzades per l'ús tradicional que han confirmat les grafies actuals.

Al dir generalment ja compren el lector que podrien ésser anotades les particularitats. Veus que en castellà no porten H i sí en valencià: ham (anzuelo), harmonia; hivern (invierno); hissar (izar); filharmonich subtrahend (sustraendo); hexàgon, hexagonal, hexàetre, hexàmetre, (exàgono, etc.); heptàgon, heptagonal (eptàgono) etc.); subhasta (subasta). Però sense H: orxata (horchata); os (hueso); orfe (huérfano).

En valencià, demés de la H inicial i de la medial se escriu H final en les interjeccions: ah!, eh!, oh!, bah! etc.

La combinació CH se tolera en les paraules chor i derivades (chorista, choral, etc.) al costat de cor (coro, coral, corista, etc.) sempre amb el so de K. En els vocables estrangers adaptats sense canvis ortogràfics: chic, lunch. En els cognoms on se conserva per tradició com transcripció del so final de K: Estruch, Lluch. Però tots els noms locatius que s'escriuen amb CH final, modernament se grafien sense H: Albuixech, Alberich (Albuixec, Alberic) etc.

Fora dels vocables estrangers d'adopció la lletra H no té en valencià, com signe gràfic, cap valor fònic.

Aquesta lletra, precisament per no tindre valor fònic, serveix moltes vegades de termòmetre ortogràfic. Si un escrit està bé de HH es sol dir: Aquest xic sab ortografia; és un atxa:

Full i Fulls

La fabricació de paper en València és antigíssima. Jàti-
va, abans d'ésser conquerida per el rei En Jaume, tenia una fà-
brica de paper. Doncs bé; el vocabulari valencià referent al
paper i a l'impremta és d'una gran riquesa i s'ha conservat fins
els nostres dies sense grans alteracions. D'una fulla de paper
s'ha dit sempre "un full de paper"! Inclús quan aquest paper,
sent de color, se usava en tintoreria.

Nostre poeta satíric Jaume Roig en el seu "Spill" o
"Llibre de les Dones" parla d'aquest paper, d'aquest full tin-
tori: ab por se reia - de rompre el pint; - mestre de tint - de
full urxella, - no aparella - ni fa més tines.

Si la fulla no és de paper, si no de cartó se diu també,
per analogia, full: Un full de cartó.

Així, doncs, full és un tros de paper quadrangular, ~~en~~
especialment el obtingut o com l'obtingut d'una vegada en el
motlle de la fabricació a ~~77~~ mà. Un llibre, un quadern, està
format per fulls.

Ara bé; les làmines generalment verdes de les plantes,
els pètals d'una flor, les làmines primes de les ferramentes i
armes, navaixes, ganivets; una taula de fusta, les parts mòvils
que obrin o tanquen una porta o finestra, que en castellà diuen
hojas, en valencià diem fulles en plural i fulla en singular.

Exemples: un full de paper de barba; porta'm el full
de cartó; este quadern té quaranta fulls; gira el full del mi-
ssal.

~~XXI~~ I també; una fulla de morera; una fulleta de rosa;
unes fulles d'ensiam; una porta de dues fulles.

Així és incorrecte escriure: "Heus ací una fulla del
llibre que esperàvem els valencians."

Dibuix (9)

En la ciutat i Horta de València, i en alguna altra zona valenciana, se deixen de pronunciar algunes consonants. La V és pronunciada B; dels dos sons que té la S sols se pronuncia el s sort o fort, que és el que té la S castellana; i dels dos sons que té la G (es llixos CH) representats per G, J, X, I X, T J, I G, T G, sols se pronuncia el corresponent a la CH castellana.

Aquest empobriment de sons constitueix l'apitxat.

Per a els valencians d'aquestes zones l'actual normalització ortogràfica presenta tota una sèrie de dificultats perquè no ha estat possible basar les grafies en la seua pronunciació habitual. Son, en part, els mateixos problemes que presenta el castellà perquè en les zones castellanes la V també és pronunciada B.

Vejam quan s'ha d'escriure B i quan V.

1.- Davant de l o r s'escriu B: blanc, blau, cabrit, braguer, bresca, rebre.

2.- Dins d'una mateixa família de paraules i dins de les diferents formes que pot tindre una mateixa paraula, a una U correspon una V i a una B o una P correspon una B. De ploure - plovía, plovedor i de pou - povar, poval; de neu - nevar, nevat; de llop - lloba; de cap - cabots i de corp - corbera. No obstant alguns pseudo derivats trenquen la regla: de corba - curvilini, curvatura; de calva - calvície; de llavi - labial i de deven, de via - débit, debitori.

3.- A una B i a una V castellanes escrites correspon, generalment B i V valencianes: bueno - bo; bonito - bonic; jabón - sabó; vino - ví; vender - vendre ; cueva - cova. Però hi ha excepcions: baf, baró (barón i varón), bená, berbena, corp (cuervo i curvo), debanar, desimbolt, mòbil (i els seus composts automòbil, locomòbil, etc.), rebentar, rebolcar, advocat, alcova, almadrava, almívar, arrova, avarca, avet, avi (abuelo), avorrir, avortar, bava, caravella, cascavell, cavall, covart, Córdoba, investir, espavilar, Esteve, galvana, gavarra, gleva, governar, gravar, fava, Havana, haver, javelina, llavi, núvol, pavelló, raval, rave, savi, sèver (alcóibar), tavà (tábano), taverna, trava, travar, vermelló, vogar, volta (bóveda), voltor (buitre) i algunes més.

4.- En valencià les formes del pretèrit imperfect d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació s'escriuen amb V (en castellà amb B):

sopava ... cenala
sopaves ... cenabas
sopava ... cenaba
sopàvem ... cenábamos
sopàveu ... cenabais
sopàven ... cenaban

La combinació CH

Al parlar anteriorment de la H i de la combinació CH deiem que en valencià la H no té valor fònic, és a dir, que és una lletra muda, encara en el cas chor, choral. En castellà el grup CH se usa per a representar el so palatal que formen en les paraules schaque, noche, rechinar, choza, chuzo i el de la C italiana de voce.

En valencià aquest mateix so el representem:

1.- per X en principi de paraula - xiular, xic; després de consonant - porxe, panxa, i darrera de consonant en posició final de paraula - Elx, Barx.

2.- per TX entre vocals - cotxe, fatxa.

3.- per IG i TX en final de paraula - maig, roig, despatx, escabetx.

El fonema prepalatal sonor té - com diu el fonetista valencià Sanchis Guarner - una articulació africada, i se representa per J i per G davant de E, I, inicials - jacint, jesuïta, joia, juliol; gendre, girar; darrera de consonant - marge, penjar; entre vocals - fregir, rajar. Correspon també a TJ o TG entre vocals - fetge, metge; platja, rebutjar. (Aquest és el mateix so que se li dona a la G italiana de giardiniera, girasole i de la J anglesa de jockey).

Per si algun de nostres lectors desitja practicar aquestes grafies li oferim una llista de vocables a traduir i a escriure. Els vocables valencians que resulten tènem tots un so de CH castellana, palatal, en l'apitxat; però com en valencià no se usa aquesta combinació ha de substituir-se per les grafies corresponents als fonemes africad i prepalatal sonor: adjunt, agitant, ayuda, yeso, rojo, hígado, despacho, paseo, personaje, viajar, mayo, Chescoslovaquia, escabeche, cartucho, comer, rayo, ciprés, chocolate, enero, virsen, playa, juez, intransigente, flecha, ponche, (anglès: punch).

Cada un d'aquests vocables traduïts porten, al escriure'ls, una d'aquestes grafies: X, TX, G, J, IG, TG, TJ. El valencià en aquest cas, té majors dificultats ortogràfiques que el castellà; però també és més ric en sons, té major musicalitat.

L' A P I T X A T

Ús de S i SS

El so que té en castellà la lletra C davant E, I (cecina) i el que té la Z (zagal, raza, zedilla, zurrón, avestruz) no existís en valencià. Aquestes lletres-C, Z - en valencià se pronúncien sempre S. Però tenim dos sons de S: el de la S sorda (que és el mateix de la S castellana de caso) és representada per raons etimològiques per C davant de E, I: cel, ciri; per ç (en castellà zedilla i en valencià ce trencada) davant de A, O, U: caçar, eriçó, traçut; també en final de paraula: lluç, calç; per S al principi de paraula: sabrè, suc, sol; davant de consonant sorda: esperar, desfer; i darrera de qualsevol consonant ~~sorda~~: pansa; per SS (doble se) entre vocals: passar, abadesa, impressió i també representa aquest so de S sorda la C després de S: Ascensió, ascensor, escissió.

Tenim en valencià, demés de l'anterior so sort, el so sonor representat per S entre vocals: casa, riquesa, cosir; representat per Z al principi de paraula: zona, zenit, zoologia; a; darrera d'altra consonant: colze, onze, benzina i entre vocals en veus derivades del grec: paleozoic i del llatí: bizantí. El grup TZ representa també el so de S sonora, entre vocals, en certes paraules derivades del grec: civilitzar i del àrab: magatzem.

Bo serà dir ací que aquest grup TZ representant el so dental africacat sonor, que's anàleg al de la Z italiana de zelo = zel; apareix entre vocals en alguns pocs mots valencians ~~ppp~~ populars: dotze, setze i en alguner paraules d'orige àrab: atzavara, Atzeneta.

Aquesta pèrdua de sonoritat de la S que acavem d'estudiar constituïx la tercera de les característiques de l'apitxat. Per tot això als valencians de la capitatl i als de l'horta i zones on hi ha pèrdues de sons els és un poc difícilos aprendre l'ortografia valenciana - tan difícil com als castellans els és aprendre l'ús de la labiodental V.

És sabut que la fonètica d'un idioma no és uniforme en totes les regions o comarques on se parla. Així com un aragonés no pronuncia el castellà com és pronunciat a Castella, ni un andalús pronuncia com un manxec i les diferències poden ésser apreciades fins de persona a persona, així també el valencià de la ciutat no té la mateixa fonètica que'l del Maestrat o el de la Marina. I això que la riquesa idiomàtica no pot ni deu reglamentar-se. Cada u té la fonètica que Déu ha volgut que tingues i les alteracions que al cap dels anys son observades en una o altra localitat o comarca tenen com a fundament les influències rebudes per individus de altres comarques fonètiques.

Escoltant la conversació de dos valencians, un de la ciutat i l'altre de la muntanya, ens adonem que pronuncien de diferent manera una mateixa paraula. Un deia Sant i l'altre san

I hi vaig comprovar, una vegada més - ja que no es tracta de cap descobriment fonètic - que en general quan la paraula sant és un substantiu: el 'sant' de la mare, el dia del meu 'sant', els 'sants' de la pedra, hi ha pèrdua de la t final: el meu 'san', els 'sans' màrtirs, quin 'san' més disposat. ('Dispost' en el sentit de gran: la imatge de 'san' Cristòfol era molt 'disposta').

I que quan la paraula sant és adjectiu i va davant d'altre que comença per vocal, aleshores la t final sona clarament, s'unix a la vocal següent i és pronunciada: Sant Antoni (San-tan-to-ni), Sant Andreu (San-tan-àreu). Però 'San' Cosme, 'San' maties.

Hi ha que fer constar encara que aquest mot és pronunciat sen i sent per molts valencians, per canvi de a en e quan sent adjectiu pert la tonicitat pròpia del substantiu. El canvi no és d'ara ja que llegint els sermons de sant Vicent Ferrer veiem: açò diu 'sent' Agostí, Yo't bateig en nom de la santa Trinitat, e de la Verge Maria, e de 'sent' Miquel e de tota la cort celestial. E dix-li 'sent' Martí: E donchs, com té ha anat. Però al mateix tems llegim als mateixos sermons: Yo te bateyg en nom del Pare, e del Fill e del 'sant' Spirit i ja legim en la ystòria de 'senta' Caterina.

Aquesta dualitat de sent, sen; sant, san actual que prové dels segles mitjans té una sola agrafia, la normalitzada: sant. I cada comarca que pronuncie el vocable segons la seua manera natural, és a dir, sense afectació ridícula.

Ortografia dels cognoms

Moltes vegades veiem cognoms valencians escrits sense seguir les Normes ortogràfiques acceptades per a'l llenguatge corrent. Tractar sobre això obliga a tractar sobre l'ortografia dels noms de lloc perquè molts d'ells són al mateix temps que noms geogràfics, noms de família: Ortells, Rosell, Alcàcer, Gabarda, Alberich, Albuixech... que ortografiats correctament se escriurien així: Hortells, Rossell, Gavarda, Alberic, Albuixec.

Els lingüistes valencians no s'han pronunciat encara per les grafies dels cognoms segurament perquè és un problema a resoldre per les mateixes persones que'ls porten. No obstant han dit ja la seua paraula, voldríem que per a molt de temps, sobre els noms geogràfics que han quedat normalitzats rer Sançis Guarner en l'apèndis de la seua Gramàtica Valenciana i XV l'ortografia dels quals deu d'ésser acceptada per tots.

Al ser aplicades als cognoms valencians les Normes ortogràfiques actuals, alguns d'ells duplicaríen la s medial: Rosselló, Alcàsser; altres perdrien la h final: Doméneç, Blanc, Bosc, Buc, Lluc, Alberic, Antic, Estruc; canviarien la b per la v: Gavarda, Escrivà; també hi hauria canvi de s per ç en Marçal, Dolç, Ponç i sofririen alteracions, entre altres, els cognoms Gaya, Moya, Llobart i Ricart (que s'escriurien Gaia, Moia, Llobard i Ricard), Macip, Macià; Vilanova (en compte de Villanueva) Garseran (i no Garcerán), Alcantera (i no Alcántara).

No ens deuría causar extrany vore cognoms castellans que han pres carta de naturalesa valenciana al ser traduïts o al ser-los aplicada nostra ortografia; això que prové dels nostres segles anteriors podria repetir-se avui en contraposició a la castellanització d'alguns cognoms efectuada en les dos últimes centúries.

A un Pérez, López, Gómez, Ruiz, Alcañiz, etc. corresponen els Peris, Llopis, Gomis, Rois, Alcanyic, etc.

Però queda dit que és un assumpte a resoldre per els mateixos interessats. Lo que no té cap dubte és en els noms de persona. Si per a tots els idiomes el nom de Shakespeare és William i el de Petrarca és Francesco, els noms propis dels valencians han d'ésser escrits en valencià: Antoni, Miquel, Vicent, etc. etc.

Els noms personals

Deim que William Shakespeare...serà sempre William i mai Guillem de la mateixa manera que Pierre Loti mai serà Pere Loti, ni Anatole France serà Anatoli, ni Benvenuto Cellini serà Benvingut Cellini.

No obstant llegim Carlos Maurrás i Charles Maurrás, Enrique Mann i Henri Mann al costat de Alejandro Dumas, Marcelo Proust i Mauricio Barrés; però també Salvatore di Giacomo, Thomas Hardy... En els mitjos literaris, doncs, no hi ha un criteri fitxe sobre la traducció dels noms propis dels escriptors. Uns s'han estavilitzat segons l'idioma originari i altres son traduïts als idiomes en els que's vessen les seues obres.

Aquest exemple de diversitat i la corrent valenciana de transformar un Enriquet i un Ricardet en un Enriquito i un Ricardito porten com de la mà a acceptar un Enrique i un Ricardo quan els xiquets aplegen a ésser persones majors. puix bé; nostre criteri, que practiquem en tota ocassió, és d'usar el nom propi en l'idioma nadiu tant en el llenguatge parlat com en ~~l'~~ l'escrit.

Entenem que'ls noms de persona no tenen traducció plausible i així Pío Baroja deu ésser Pío tant per a nosaltres com per a'ls estrangers, com Miguel de Unamuno no deu ésser Miquel, ni Michel, ni Michele Unamuno.

Així, doncs, segons nostra lògica, que és basada en la convenència de què la persona no perga part de la seua personalitat al passar el seu nom d'un idioma a un altre, cada u deu usar el seu nom en la variant de la seua llengua nadiua tant quan escriu o parla en valencià com quan parla o escriu en castellà.

Dialleg:

- ? A quí dec anunciar, senyor ?

- Tinga vostè la bontat d'anunciar a Josep ferrer i Llopis, a Enric Miralles i Torrent i a Bertomeu Salvà i Ballestà

Però així, amb una i entre el primer cognom i el segon perquè els dos formen el conjunt de la seua pròpia personalitat.

Els noms geogràfics

És incompreensible que Carcaixent, Xàtiva, Castelló, Xàbia, etc. s'hagen transformat en Carcagente, Játiva, Caste-llón, Jávea, etc. I que Borriana siga Burriana, Almàssera siga Almáccera i que Torís siga Turís.

Se dirà que cada comarca fonètica té les seues característiques i que segons elles se grafien de forma diferent els noms locatius. Bé; però aixó ^{ocorre} s'accepta en tots els païssos i no obstant s'accepta una sola forma nominativa per a els topònims. V Qué pensariem si al mateix temps que la forma normal de Valladolid s'acceptaren els dialectalismes Valladolidí, Valladolidit, i Valladolidiz al costat de les mateixes terminacions però amb una bilabial (B) en la primera síl·laba: Balladolid?. Pensariem que existint la forma normal Valladolid les altres set estan de sobra pre a la escriptura i que cada u pronuncie aqueix nom geogràfic segons la seua pròpia fonètica.

Els noms geogràfics, com els de persona, no tenen plausible traducció i així escriurem Sant Mateu (el del baix Maestrat), Vinaròs i no Vinaroz, Les Coves de Vinromà i no Las Cuevas, Bell-lloc i no Benlloc, Els Ibarsos i no Los Ibarsos, La Pobla i no La Puebla, Morvedre o Sagunt i no Murviedre o Sagunto, Vilamarxant i no Villamarchante, El Grau i no El Grado i Alzira i no Alcira.

I és que els topònims al ésser traduïts perden, entre altres coses, les seues característiques locatius.

Els noms dels rius, rambles, fonts, serres, pics, muntanyes, valls caps'etc' etc. no s'han de traduir. Els noms geogràfics que ja se traduïren amb alguna acceptació escrita, per lo menys, deuen tornar a la seua dicció natural. Un Bocairente, deu tornar a ésser Bocairent, un Torre vieja deu tornar a ésser Torre vella i un Chilches deu tornar a ésser Xilxes per a nosaltres i per a tot el mon.

Dibuix (II)

Als l'ectors de versos

Produix extranyessa - i seguirà priuint-la segurament a molts l'ectors de versos - que alguns dels actuals poetes valencians més destacats, sobre tot per la seua correcció formal i lingüística, així com els famosos clàssics Ausiàs March, Jaume Roig, Corella, etc., tinguen versos curts, és a dir, versos que no tinguen el número de síl·labes poètiques que els correspon. La aparent incorrecció no radica en aquests cassos, en el vers si no en el l'ector, en la manera d'efectuar la l'ectura.

Perquè un vers valencià correctament escrit i llegit 'a la castellana' pareixerà incorrecte si el l'ector no segueix les lleis de la diftongació valenciana.

En valencià hi ha nou diftongs decreixents que son els que encontrem en aquestes nou paraules: aire, rei, boira, cuixa clau, teu, viu, nou, duu; quatre diftongs creixents, els de les paraules: quatre, següent, pingüí, quota i hi ha un sol triftog: el de guaitar.

Puix bé; en valencià la i i la u dèbils no diftonguen amb la vocal contigua. Exemples: radiant és trisílaba: ra-di-ant; passió s'ha de llegir pas-si-ó; pèrdua i nueta han de llegir-se pèr-du-a i nu-e-ta i harmòniun ha de llegir-se har-mò-ni-un.

Si els versos valencians ben medits se lligen obliant aquestes lleis de fonologia valenciana elemental seràn aparentment curts, és a dir, aparentment incorrectes. Però no oblidem que aquesta correcció actual, per la que la poètica contemporània està més prop de la clàssica que mai, és degut a l'obra de depuració literària que venim fent desde fa vint anys i que no obstant no ha aplegat a tots els poetes de les últimes promocións.

En Llorente', per exemple, l'alternància de la correcta i de la incorrecta diftongació és evident;

<< Blanca, polida, somrient, bledana >> és un vers perfecte; però no podem dir lo mateix del què transcrivim a continuació:

<< Guarda-los bé de tentacions indignes >> perquè hi ha qui llegir: ten-ta-ci-ons. En aquest cas, i aplicada la nova mètrica, que és la clàssica, el vers és llarg, i això no desdium de Llorente perquè en el seu temps els versos se medien tal com ell ho feia.

Però la depuració mètrica no era fruit del primer temps de la Renaixança.

LEXICOGRÀFIA : espècia

En nostre afan de recollir, anotar i estudiar el llen-
guatge viu, certa vegada hi trovarem el vocable 'espècia' en la
frase següent: No me ve a l'espècia. Per el context compreguem
rem que aquell masover vell que ens parlava no recordava bé lo
que li preguntàvem: el nom d'una persona o el d'una cosa.

Al anotar la frase en el nostre carnet lexicogràfic
comprovarem que la mateixa paraula i en el mateix significat la
usà Antoni de Vilaragut - qui morí en 1,400 - en la Medea, la
tragèdia de Séneca que'l valencià adaptà més que traduï i és ~~el~~
ell mateix qui diu que les obres senequistes « són dites tra-
gèdies - son anomenades tragèdies - per ço com contenen dictats
plorosos de crueltats de reis e de grans prínceps ».

En Mallorca, segons Aguiló en el seu Diccionari, fer
espècia és fer memòria, traure a relluir; lo que indica que
l'actual àrea vital de la paraula 'espècia' no està limitada al
Maestrat. La frase recollida per nosaltres en Benassal: No me
ve a l'espècia i la recollida per Aguiló en Mallorca: En la
vostra conversa no em feu espècia de res es veu que'l mot té
un mateix sentit semàntic.

Ara cal dir que no debem confundir 'espècia' amb 'espè-
cie'. El mot 'espècie', també femení, té altre significat, puix
que se diu així d'una imatge mental, de la apariència sensible
de les coses. Recordem, a aquest cas, els diferents sentits que
dona la Real Acadèmia Espanyola a aquest vocable i especialment
a, en plural, els accidents de olor, color i gust que queden en
el Sacrament després de convertida la substància de pa i vi en
cos i sang de Crist.

El diccionari valencià d'Escriu i el del seu continuador
i dor Llobart no repleguen 'espècia' però sí 'espècie' amb
els mateixos sentits que té en castella.

LEXICOGRAFIA : ARMELLES

Me pregunta vostè, senyor, qué significa la paraula 'armelles': Jo vaig, en lo possible, a complaure la seua curiositat. Primerament li diré que és el plural d'armellà' i que, com vostè sap, 'Armelles' és un nom de família, de llinatge, un cognom com diem vulgarment. Hi ha documentació en que aquest llinatge apareix en 1.664 i s'exté per Catalunya, Mallorca i València. Ja sap vostè que hi ha Armelles en Castelló, en el Maestrat.

'Armella' és una veu d'ascendència llatina: armilla que en llatí significa 'anell'. Recorde vostè haver vist una esfera armilar que, naturalment estava formada d'anells.

Doncs bé, demés d'ésser un cognom i el nom d'un instrument d'astrologia és el nom que en algun lloc de Catalunya se dona al picaport o picaporta, que diem nosaltres, que té forma d'anell.

'Armella', en aquesta significació d'anella', anell, és mot viu en la Conca de Tremp, en Mallorca i en Tortosa.

I no hi ha que pensar si 'armella' és una forma de 'armela' perquè aquest vocable, que en castellà és 'almendra', deriva d'altre vocable llatí, 'amygdala' i per això mateix, per la seua forma d'armela són nomenats en zoologia 'amígdales' a uns cossos glandulosos que tenen el hòme i alguns animals.

I tornant a 'armella'. També és un vocable castellà tant en el significat d'anell com en el de braçalet. Però el plural no dona 'armelles' sinó 'armellas'. Així, doncs, el cognom Armelles que ja vostè li interessa, senyor i amic meu, té la forma valenciana i com a valencià i bon valencià el tenim que considerar.

Dibnit (12)

Anteriorment ens dirigíem especialment als llegidors de versos perquè no serà bon lector de versos valencians qui desconega unes quantes lleis, totes elles elementals, de Gramàtica. Per exemple, les concernents a la divisió de les paraules en síl·labes.

En general, una paraula té tantes síl·labes com vocals o grups de vocals que formen diftong o triftong.

Monosíl·làbiques: no, si, poc, molt, vós, prou, lleu.

Bisíl·làbiques: casa, aguait, perdiu, xiular, pansa.

Trisíl·làbiques: poema, caixeta, gràcia, prèdica.

De quatre síl·labes: agressió, vinagrera, València, pro
sòdia.

De cinc síl·labes: pietosament, paciència.

No oblidem que la i i la u devils no formen diftong amb la vocal contigua següent,

Sabut això la partició d'una paraula al final de línia se farà segons aquesta regla de fonètica que tant procura no fer falços diftongs com no desfer els diftongs que continga.

Així, en la lectura síl·labejarem: pu-e-ri-l (no pue-ri-l), va-len-ci-à (no va-len-cià), fu-e-te-jar (no fue-te-jar), tra-ï-dor (no traï-dor), glo-ri-ós (no glo-riós), in-di-a-na (no in-dia-na), re-u-nir (no reu-nir), au-to-in-di-ca-ci-ó (no au-toin-di-ca-ció).

Però convé advertir que la i i la u entre vocals passen a ser consonants i que s'unixen a la vocal següent com a tals consonants: jeia (jo-ia) i cauen (ca-uen).

Si el llegidor dels més destacats poetes actuals té en compte aquestes advertències, veurà la correcció amb que estan escrits els seus poemes puix que son ells qui practiquen nostres ensenyances i nostres exemples, per quant constituïm nosaltres els poetes valencians un grup apart entre els lírics de tota nostra àrea lingüística.

Anteriorment ens dirigíem especialment als llegidors de versos perquè no serà bon lector de versos valencians qui desconega unes quantes lleis, totes elles elementals, de Gramàtica. Per exemple, les concernents a la divisió de les paraules en síl·labes.

En general, una paraula té tantes síl·labes com vocals o grups de vocals que formen diftong o triftong.

Monosíl·làbiques: no, si, poc, molt, vós, prou, lleu.

Bisíl·làbiques: casa, aguait, perdiu, xiular, pansa.

Trisíl·làbiques: poema, caixeta, gràcia, prèdica.

De quatre síl·labes: agressió, vinagrera, València, pro
sòdia.

De cinc síl·labes: pietosament, paciència.

No oblidem que la i i la u dèvils no formen diftong amb la vocal contigua següent,

Sabut això la partició d'una paraula al final de línia se farà segons aquesta regla de fonètica que tant procura no fer falços diftongs com no desfer els diftongs que continga.

Així, en la lectura sil·labejarem: pu-e-ril (no pue-ril), va-len-ci-à (no va-len-cià), fu-e-te-jar (no fue-te-jar), tra-ï-dor (no traï-dor), glo-ri-ós (no glo-riós), in-di-a-na (no in-dia-na), re-u-nir (no reu-nir), au-to-in-di-ca-ci-ó (no au-toin-di-ca-ció).

Però convé advertir que la i i la u entre vocals passen a ser consonants i que s'unixen a la vocal següent com a tals consonants: jeia (jo-ia) i cauen (ca-uen).

Si el llegidor dels més destacats poetes actuals té en compte aquestes advertències, veurà la correcció amb que estan escrits els seus poemes puix que son ells qui practiquen nostres ensenyances i nostres exemples, per quant constituïm nosaltres els poetes valencians un grup apart entre els lírics de tota nostra àrea lingüística.

Epíleg

El valencià literari

(Per a las Províncias) - 1.

Josep Civerri i Marco

(Temes de llengua valenciana, comentats per J. Jordà).

EL valencià literari

Entorn dels caçadors no es veia cap ocell. = La preposició castellana alrededor de es diu en valencià entorn de o al voltant de. L'imperfet de veure és: veia, veies, veia; véiem, véieu, veien, que en el parlar familiar sol perdre la i i resta: vea, vees, vea, véem, véeu, veen formes que no són admissibles; tampoc són admissibles els castellanismes veía, veies, veía, veíem, veíeu, veien. Tenen un imperfet en eia els verbs fer, creure, traure, caure, etc. que fan feia, creia, treia, queia (no fea, crea, trea i menys creia, traia, caia). - Cap és usat com a adjectiu invariable equivalent al castellà ningun hombre = cap home, ninguna mujer = cap dona. ~~Cal~~ Cal evitar l'ús de ningun, ninguna com a adjectius, en valencià. - Ocell vol dir, en valencià, tota mena ^{de} vertebrats ovípars (com el francès oiseau, i l'italià uccello, que tenen la mateixa etimologia del nostre ocell : ovicellum). Són ocells els falcous, àguiles, perdius, coloms, tords, canaris, cadernerres, etc. fins els gafarons, esteranyits, cuquells. Encara es pot dir, parlant científicament, que les oques, gallines, ànecs, etc. són vertebrats de l'ordre dels ocells, per bé que familiarment no cal anomenar-los com a ocells, car es diu aviram o s'anomenen pel seu nom: oques, coloms, etc. Els ocellets petits es diuen

pardals o moixons : canaris, oronelles, teuladins, etc.

Hom deu servar l'estil i els costums apresos en la seua joventut. =

El valencià té un pronom indefinit precís : hom, que representa un subjecte ~~im~~personal indeterminat; equival al francès on i a l'alemany man.

Els elegits seuran a la dreta i els damnats a l'esquerra. =

El verb seure vol dir estar sentat, és un verb meravellós;

asentar-se és un castellanisme que també cal substituir per seure (= 1. estar sentat, 2. asentar-se). Seure es conjuga com

creure : sec, seus, seu, seem, seeu, seuen; sega, segues, etc.

segut. Exemples: Seure a terra. seure en una cadira.

Si no tens pressa seeu una estona. Hi ha també asseure que és transitiu : Asseu el xiquet en la cadira.

Aquesta escriptura porta el segell del seu ofici. = La paraula valenciana és segell; sello és un castellanisme. La paraula llatina sigillum havia de donar lògicament en valencià segell i en castellà prehistòric *segello, però després el castellà suprimí la g davant de e, i (compareu les paraules castellanues hermana, henero, hiniesta amb les valencianes germana, gener, ginesta, noteu que el castellà ha perdut la g davant e, i), d'on la forma clàssica castellana seello que actualment s'ha reduït a sello.

~~Vegem,~~ ^{Vegem,} doncs, que sello és un mot castellaníssim pels quatre costats: conservació de la e final que el valencià suprimeix (gato, gat), pèrdua de la g davant e que el valencià conserva (genero, gener), reducció de ee a e que el valencià no fa (vemos, veem). Cal doncs, que no usem sello sinó segell.

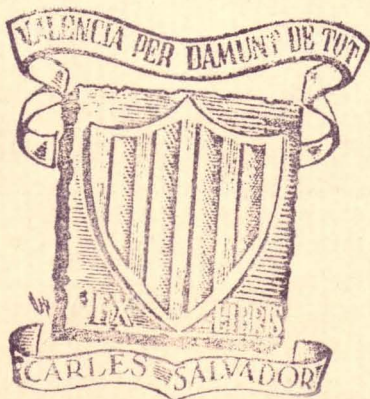
Després d'això no em resta sinó morir de tristor. = És ~~mal~~ bo en casos com aquest de usar sinó (= només que).

No voldria que tingueres cap sospita de mi. = Sospita és a pit com el castellà sospecha és a pecho; sospechar és, doncs, un castellanisme que cal substituir per sospitar. Voldria és condicional i tingueres és imperfet de subjuntiu equivalent a tinguesses. El valencià té dues formes d'imperfet de subjuntiu una en r: cantara (provinent del plusquamperfet llatí) i una altra en s cantás o cantés (provinent de l'imperfet de subjuntiu llatí). La forma cantara en les altres llengües romàniques ha tingut sempre un valor molt variable: plusquamperfet (en portuguès), imperfet, condicional, imperfet de subjuntiu, etc. En ~~castellà~~ ^{valencià,} a vegades, encara és usat amb valor d'un condicional i per influència castellana: No volguera que tingueres cap sospita de mi, així seria un castellanisme perquè

en valencià volguera equival sempre a volgués -4-
i no pot usar-se per voldria

Ara és el temps que culles i aneplegues ensem les flors i els fruits. = L'indicatiu de collir, cosir, fugir, és culle, cusc, fuigc diferent de les terceres persones cull, cus, fuig. El subjuntiu és culla, cusa, fuja (i no cullga, cusga, fuigga, vulgarismes). Ensem vol dir juntament i no al mateix temps, alhora; probablement el tema present hauria d'ésser: que culles i aneplegues alhora les flors i els fruits. - En valencià encara es diu fruits, fruita i no fruta (castellanisme).

J. Jordà

= Comentaris linguistics =

Llegim: «... des del cim davalla l'aigua vers l'abim
per fecundar la florescència? - «Fecunda i florida
de somnis de seny encetes la vida penyora del
preny? - «Allucinat per l'ambició impossible
d'obrir un solc on soterrar les hores i fecundar
el temps inaprehensible amb un polsim conceptual
d'espores?»

Notem ~~el~~ el barbarisme fecundar per secundar.
 Notem el barbar gallicisme abim (és el francès
abime) per abisme. La forma valenciana ~~del~~
~~del~~ és abisme; una altra forma valenciana
 (arcaica) és abis. El gramàtic ha d'ésser
 sever amb els barbarismes usats per satisfer
 per força una rima.

Es un barbarisme imperdonable l'ús deformat
 dels adjectius ~~en~~ (llatinismes) en -und, -unda:
secund, secunda, secundar; profund, profunda,
profunditat; furibund; immund.

J. Jorda

Hi va haver ~~un~~ un temps que els valencians no teníem bons gramàtics i lingüístes. No teníem encara un lingüista com M. Sanclis Guarner (autor de "la llengua dels valencians", el llibre més valuós que ha produït la filologia valenciana) ni un gramàtic com Barles Salvador, la màxima autoritat gramàtica valenciana. Les persones que ~~al~~ aleshores varen dedicar-se als estudis lingüístics valencians no tenien, cal dir-ho, una bona preparació lingüística. Les obres llurs són plenes d'errors i no poden ésser consultades només que pels entesos. És per això que volem cridar l'atenció de tots els escriptors valencians ~~per~~ per a fer-los present que les afirmacions i els llibres ~~de~~ gramàtics anteriors a Sanclis Guarner i al professor Barles Salvador ~~el~~ ~~no~~ ~~poden~~ ~~ésser~~ ~~presos~~ ~~com~~ ~~a~~ ~~articles~~ ~~de~~ ~~fe~~. En una obra de temes pràctics, amb assaig de recerques etimològiques, hom resta sorprès en veure com l'autor

-2-

vol justificar grafies errònies valent-se d'etimologies evidentment ... errònies! Notem les següents: Pàgina 34, diu que càlzer és una corrupció del llenguatge, precisament cálice havia de donar en valencià calze, com sálice va donar salze (castellà ~~sauze~~ antic: sauze) en virtut de la llei de Darmesteter de la caiguda de les vocals posttòniques i per la llei de la sonorització de les consonants intervocàliques; la grafia càlcer, com ouee, dotce, és bàrbara, i quant a càlic és un castellanisme, car el castellà cálic és un mot que els castellans prengueren directament al llatí com ho demostra la conservació de la i breu posttònica; la r final és un afegit. En resum, recomanem la forma calze.

Pàg. 184, diu que senzill s'ha d'escriure amb c perquè ve de simplicellu (!). El valencià antic senzill ve del castellà antic senzillo i aquest és la forma castellana regular de singellu, diminutiu de singulu. La c, doncs, no és etimològica sinó pròpia de l'ortografia del castellà modern.

Pàg. 155, diu que placente hauria de donar placent; realment la forma que calia esperar era placent, car la c palatal intervocàlica es perd davant l'accent, com dicente dona dient.

Pàg. 150, diu que manco ve del ~~una~~ llatí manco (!). On s'ha vist que el valencià conserve les oo finals? Realment el mot manco (= menys) és l'adjectiu castellà manco. És un castellanisme que cal substituir ~~manco~~ sistemàticament per menys.

Pàg. 116, per justificar la grafia mege diu "per haver desaparegut lo so dental en quasi tot lo regne de València" i en altres llocs pretén de canviar les grafies tradicionals motle, ametla, etc. en molle, amella, etc. tot això demostra que ignorava la pronunciació del valencià antic. La nostra llengua antiga posseïa una africada palatal sonora, escrita j, g (jove, enveja), que podia ésser geminada, escrita tj, tg (metge). Així, doncs, no hi ha tal so dental sinó una grafia per representar una geminada: motle, setmana, cotna, es pronuncien

(mol-le, semmana, conna). En la nostra llengua -4-
antiga la tg de metge es pronunciava com la
j de vaja però geminada (mejje). Els canvis
dialectals esdevinguts són els següents: en unes comarques
(al Principat) les africades simples passen a frica-
tives però les geminades es conserven: vaja, metge
(observeu una pronunciació gironina); en altres comar-
ques ~~unadman~~ (valencianes) les
africades es conserven però i les geminades es reduï-
xen: vaja, metge (observeu una pronunciació
alcoiana); en altres comarques (el Maestrat) tenen
lloc els dos fenòmens: reducció de les geminades
i totes esdevenen fricatives (observeu una pronunciació
morellana de vaja i metge) però al mateix
Maestrat es troba una zona intermèdia on les
africades passen a fricatives i les geminades es
reduïxen però es mantenen africades. A l'extrem
sud de l'apitrat les geminades s'ensordeïxen més
fàcilment que les simples, talment com el barceloní
que pronuncia metce, etc. per metge (com el parlar

de València i l'horta).

Ara bé, voler dictar normes ortogràfiques contràries a molts dialectes de la nostra llengua i a la gloriosa tradició dels nostres escriptors clàssics seria ignorar que una llengua literària no pot limitar-se a una sola comarca i a un sol temps. Deu ésser la síntesi dels parlars naturals de totes les regions i comarques i la síntesi dels escriptors antics i moderns. Per això cal dir que les grafies metge, vetlada, setmana, són les dels nostres gloriosos escriptors antics, les dels nostres avantpassats i les de tots els pobles que parlen la nostra llengua.

J. Jordà

Estudis etimològics valencians.

Les presents notes volen tenir una finalitat pràctica en el treball emprés pels bons escriptors valencians de descastellanismar la nostra llengua; és per això que en ^{aquestes} notes no citaré la forma llatina originària i partiré sovint del valencià antic.

Aigua = La forma normal valenciana és aigua (molt estesa en el valencià actual). A València, per pèrdua de la g va resultar aiwa, i amb metàtesi de la i i la u: au-ia (ortografiat auya); és una forma plebea d'origen ben vulgar, que cal evitar curiosament.

Enginy = És la forma etimològica nostrada. La forma castellana ingenio és presa al llatí. El valencià ingeni és una adopció errada del castellà ingenio.

Ésser = És la forma etimològica nostrada. El llatí clàssic esse va prendre la ere de tots els infinitius, d'on resultà el llatí vulgar essere que ha donat el nostre ésser. El futur d'ésser era seré, d'on es va traure una segona forma d'infinitiu analògic ser, molt rar en valencià antic. La forma castellana

antiga seer ve de sedere (que va donar el nostre seure), en castellà modern seer es va reduir a ser.

~~Presidi~~ = ~~la~~ forma valenciana corresponent al castellà delanter.

Presidi = És un mot erudit, pres directament al llatí, presidium, que el vulgus va modificar canviant la terminació idi, poc usada, en iri que era una terminació més abundant, d'on presiri (forma barcelonina). El valencià presili és la forma presiri amb dissimilació de la segona r. La llengua literària deu usar presidi.

servei i servici = són dues formes de la mateixa paraula; servei és la forma d'evolució popular i servici és un llatanisme, pres ~~directament~~ directament al llatí en una època posterior (com el castellà servicio).

cabre = És la forma regular valenciana, amb pèrdua de la i posttònica segons la llei de Darmesteter i sonorització de la c intervocàlica.

La grafia del P. Fullana calce, (com once, sencill,

doncella, dotce, etc.) són bàrbares. El castellà caliz es mot erudit, com ho demostra la conservació de la i breu posttònica. La forma càlic que recomanava el P. Fullana és un castellanisme. Junt a calze, alguns escriuen càlzer amb z sobrerera.

Regne = És la forma normal valenciana. La forma reine, reinar són castellanismes, de reino, reinar.

Venjar = És la forma etimològica normal valenciana equivalent a la castellana vengar. Vindicare dona en valencià venjar, com pendicare, penjar; manducare, menjar; pedicare, petjar, etc.
Vengar és un castellanisme.

Veure = És la forma regular, etimològica, l'única usada en la llengua antiga. La forma vore és una deformació vulgar.

Oblidar = És el llatí oblidare. La forma obvidar és un castellanisme.

Assaig, ~~novel·la~~ assajar = És el llatí exagium, exagiare (francès essai, essayer). La e inicial essent un començament de mot rar es va substi-

tuir per a en valencià (assaig, assajar) i per en en castellà (ensayo, ensayar). Les formes ensaig, ensa- jar són calcades del castellà.

Sageta = El valencià sageta correspon al castellà saeta, com gener, segell, germà, ginesta, genoll (amb g davant e, i) corresponen als castellans enero, seello (antic), hermano, hiniesta, hinojos, etc. (amb pèrdua de la g). Els mots saeta, sello són castellanismes.

Districte, delicte, olfacte = Són mots erudits presos al llatí, com tracte, contracte, acte, edicte, etc. El valencià conserva perfectament els nexes llatins (en- cara ceptre, escriptor, objecte, res^{pec}tar, captiu, absent, redemptor, il·lusió) que el castellà sovint modifica (trato, contrato, delito, distrito, olfato, auto, etro, escritor, objeto, respetar, cautivo, ausente, redentor, ilusión, etc.). Els mots llatins districtu, ~~off~~ delictu, ~~off~~ olfactu, tractu, actu, edictu, etc. han de donar en valencià districte, ~~off~~ delicte, olfacte, etc.

tracte, contracte, acte (no auto), edicte,
respectar, etc. des formes distrit, delit, olfat
són castellanismes de les formes deformatades distrito,
delito, olfato; cal dir districte, delicte, olfacte.
Així mateix: escriptor, respetar, etc. són castellanismes
per escriptor, respectar, tracte, tractar, absent; etc.

Plaga = El castellà canvia pl inicial en ll:
llano, lluvia, llaga, corresponen a pla, pluja,
plaga. Llaga en valencià es diu plaga.

Fidel = És el llatí fidelis. La forma fiel és un
castellanisme. Les formes feel, fael, fel són arcaïques.

Lluita = És la forma regular valenciana, de lucta,
com fructa donà fruita. En canvi el castellà
sovint canvia ct ~~xxxx~~ en ch: lacte, leche; tracte,
trecho; lucta, lucha. L'ús de lucha en valencià
és un castellanisme.

J. Jordà

V

Per a las Provincias -1-

El valencià literari.

(~~Temes de llengua valenciana, comentats per J. Jordà~~)

Sou vos l'amic de mon pare? = El tractament de vós, amb el verb en segona persona del plural és preferible.

Jo sóc l'amic del vostre avi. = El pronom jo s'escriu amb j; la j valenciana en jardi, joc, junta, es pronuncia com la j anglesa de jam o com la g italiana de giro (palatal africada sonora); per excepció ~~la~~ els mots jo i ja són pronunciat io i ia. Dins els mots objecte, trajecte, subjecte, projecte, injecció, etc. cal pronunciar la j com en objecte; la pronuncia projecte, etc. és castellanisme. - Davant dels adjectius nostre i vostre cal posar l'article: el nostre amic, els vostres interessos, i no nostre amic, vostres interessos (castellanisme calcat de nuestra nuestro amigo, vuestros intereses). - Cal dir avi i àvia; agüelo i agüela són les formes castellanes vulgars de abuelo i abuela. Al costat de avi i àvia tenim les formes familiars i infantils iaio i iaia.

Havem vist el meu oncle? = El complement directe el meu oncle no porta la preposició a, com en castellà: a mi tío. Tío és un castellanisme, en valencià és oncle; el femení de oncle és tia.

Quins són els costums d'aquest poble? = Costum en valencià
 és masculí: els costums de l'horta; els qui diuen la costum,
 femení, ho fan influenciats pel castellà que fa costumbre, fe-
 mení, perquè els mots castellans acabats en umbre són femenins:
la lumbre, la techumbre, la cumbre, etc. ~~(En valencià el verb)~~ En
~~valencià té una forma masculina~~ valencià parlat es diu
este, esta, estos, estes, però en la llengua escrita apareixen
 sovint les formes antigues aquest poble, aquesta ciutat, aquests
hòmens, aquestes cases.

La llengua valenciana essent tan bella, fórem esglaiats de veure
que tothom parlava la llengua castellana. = El verb ser
 té una altra forma més literària: ésser. Hi ha un gerundi
essent corresponent a ésser, i un altre gerundi sent corres-
 ponent a ser. Es pot usar ser o ésser, essent o sent, però
 el gerundi siguent (format del present de subjuntiu siga)
 és incorrecte perquè tots els gerundis en quent són incorrectes:
bequent, caiguent, caiguent, vullquent, etc. cal dir bevent,
caient, volent, etc. - La forma fórem és el pretèrit perfect
 de ésser que fa: fón (o fui), fores, fón; fórem, fóreu, foren;
 la primera persona és jo fón (també arcaic: jo fui, pro-
 nunciat fuy, no fui). - L'infinitiu complement vore és
 introduït amb la preposició de: fórem esglaiats de vore.
 L'infinitiu vore té també una altra forma: veure (clàssica).

El valencià literari dona la preferència a la forma veure, perquè està més d'acord amb els infinitius beure, creure, mourre, etc. acabats en -ure, mentre que vore té una terminació -ore no habitual en els infinitius. - Bothom és un pronom indefinit precís que significa tots, totes les persones, etc.

És un dels mots més preciosos de la nostra llengua. - Notem en aquesta tema l'elegància de la construcció sintàctica: en primer lloc el subjecte la llengua valenciana amb un gerundi absolut amb el atribut essent tan bella, aquesta idea principal va lògicament en primer lloc i les oracions secundàries van darrere; això li dona una claredat meravellosa i el lector va entenent el sentit de la frase a mida que ixen les paraules: aquesta és la sintaxi que cal practicar.

Vosaltres foren a l'església fins les quatre de la vesprada. = Els pronoms nosaltres i vosaltres en el llenguatge familiar són pronunciats nosatres i vosatres i encara canviats en nosatros i vosatros. La llengua literària usa nosaltres i vosaltres (clàssics).

Iglesia és un castellanisme; en valencià encara és viva la forma església sentida dir à Morvedre i à Dénia, etc.

La preposició castellana hasta (que ve d'un mot aràbic, en castellà antic hatta, en portugués até) no és admesa en la llengua escrita, que usa fins. ~~En castellà tarda (o tarde) i en valencià la vesprada, ha donat el ~~terme~~ tarda, escrit a Barcelona tarda, que és un castellanisme que els valencians no usen perquè tenim el bonic mot vesprada.~~

J. Jordà

